

WJC

juny 77 | n° 671 | 30 pts

REFLEXIÓ POST-ELECTORAL

La funció educativa dels contes de fades

CAIXA de PENSIONS per a la Vellesa i d'ESTALVIS

**60 Oficines a les Illes Balears
al servei de l'Estalvi i del Crèdit**

**Delegació General de Balears:
c/. Colón, 20 - PALMA DE MALLORCA**

**Oficines Centrals:
Via Laietana, 56 a 62 - BARCELONA**

LLUC

JUNY 77

LLUC

Revista mensual, n.º 671

Any LVII

Direcció:

PP. Missioners dels Sagrats Cors

Monestir de la Real - Ciutat de Mallorca

Informació i correspondència:

Apartat de Correus n.º 619

Telèfon 22 32 99

Palma

Director: Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat: Manuel Soler i Palà

Caps de Redacció: Josep M. Llopart i

Pere Llabrés i Martorell

Subscripció: 300 ptes. anuals

Estranger: 350 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 30 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. CC. - Balmes, 39

Dipòsit legal: P. M. 276-1958

—Sumari—

Pàg.

- 2 **EDITORIAL: Reflexió postelectoral.** Després de les eleccions i a la vista dels resultats que ens han ofert les Illes, s'imposa una reflexió. No pot ésser gaire optimista, des del punt d'una resposta que hauríem volgut més en consonància amb les arrels i la personalitat del nostre poble. Però no ens és lícit ésser derrotistes. Hi ha símptomes de recuperació enfront de l'apoliticisme i el conservadorisme de sempre, que les generacions passades arrossegaren, i en part arrossegam nosaltres també.
- 3 **LA RODA MON.** Antoni Serra. **Ha guanyat la reforma del franquisme.** Anàlisi de les forces guanyadores i derrotades en les passades eleccions a les Illes.
- 6 **Després de les eleccions. Quan el necessari auto-govern?** Sebastià Verd judica les possibilitats de l'autonomia per a les Illes, amb el resultat de les eleccions ja conegut.
- 8 **L'ESGESIA NOSTRA.** Tomeu Bennàssar passa revista a l'**Església de Mallorca i les eleccions.** Presenta tres comunicats autòctons, diverses postures adoptades, i un comentari postelectoral propi, dins l'àmbit eclesial mallorquí.
- 10 Gabriel Janer pronuncià dia 6 de maig proppassat una conferència, organitzada pel Congrés de Cultura Catalana: **La funció educativa dels contes de fades.** Un tema inèdit, cridat a tenir ample ressò dins el món de l'educació, aprofitant un dels elements més autòctons i coneguts popularment: les rondalles.
- 15 **ESTUDIS.** Un altre estudi prou interessant de Manuela Alcover: **La intel·lectualitat mallorquina i el modernisme.** ¿Quines actituds adoptaren els intel·lectuals mallorquins davant el fenomen del modernisme? Vegeu-ne la resposta referent a Bartomeu i Miquel Ferrà, Miquel dels S. Oliver, Costa i Llobera, Joan Alcover, Gabriel Alomar...
- 22 **ART. Pictocinemes: cap a un art total,** per Crònica de Tres. Com judicar, quin valor tenen dins l'art actual els cartells que, en la façana dels cinemes, ens anuncien els films que s'hi projecten? Entrevista amb dos autors de cartells cinematogràfics: **Rafel Ruiz i Manuel Carreras.**
- 25 Betlem Aguiló conversa amb el grup **S'Estornell: La vida pel teatre i/o un teatre per la vida.**
- 26 **Les Illes de la Mediterrània a Sant Miquel de Cuixà.**
- 27 **NOTICIARI. V trobada de Cant Coral a Mallorca,** per Catalina Torres.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5104064032

Reflexió post-electoral

Per primera vegada, després de quaranta anys, el poble de les Illes s'ha encarat amb unes eleccions. No podem dir que aquestes hagin estat plenament democràtiques perquè molts condicionaments (muntatge, història recent, no legalització de tots els partits, manca d'informació i desentrenament popular, etc.) els han impedit de ser-ho; però sí que han estat unes eleccions amb un mínim de responsabilitat; en definitiva han estat un assaig d'eleccions democràtiques.

S'imposa ara, doncs, una reflexió sobre els resultats. Si comparam les Illes amb els altres Països Catalans (Principat de Catalunya i País Valencià), tot d'una ens enfrontam amb la discrepància de resultats. Les Illes s'han aliniat amb «provincias» de l'Estat Espanyol com és ara Cuenca o Soria; o també amb pobles que, per raons històriques i culturals, tenen una personalitat ben definida, com Galícia i Canàries, però que, com les Illes Balears i Pitiüses, estan mancades de maduresa davant el fet polític i han demostrat estar sotmeses a una alienació política i de pròpia identitat. En general podem afirmar, a nivell de l'Estat espanyol, que aquesta alienació ha estat menor a mesura que les forces polítiques han estat més arrelades a la realitat del país.

Tanmateix cal afirmar que, a nivell de Països Catalans, hem de celebrar un vertader avenç polític. Catalunya-Principat ja té —ho podem dir clarament— l'autonomia amb les seves Institucions pròpies; el País Valencià n'està en camí. Lamentablement, les Illes encara l'hem de començar a recórrer, si bé l'entreveim.

Però no ens hem de deixar guanyar pel pessimisme ni pel fatalisme. No ens és lícit amargar-nos la vida reconeixent i proclamant que les Illes són codemnadades a ser sucursalistes i conservadores.

Hi ha un símptoma evident que tal pessimisme seria injust i suïcida. El PSOE, amb la seva victòria parcial, ha estat la punta de llança en què s'han canalitzat una sèrie d'aspiracions, encara poc madurades, però que es rebel·len contra el conservadorisme habitual i que demostren que el nostre poble no és a-polític del tot.

Ni podem oblidar un fet històric que es produí poc abans de les eleccions: el pacte autonòmic. El qualificam d'històric amb totes

editoria

les reserves, perquè sabem prou bé que, en l'entusiasme pre-electoral, l'autonomia es posà de moda i esdevingué un reclam altament publicitari. El pacte per l'autonomia, recordem-ho, va ser signat per la immensa majoria de les forces polítiques que concorrien a les eleccions, amb unes poques i esperades excepcions, les d'algunes forces que després han demostrat la seva inoperància a les eleccions i la seva mínima acceptació per part del poble.

Recordem, doncs, per acabar que la coalició del Centre i el PSOE, formacions polítiques guanyadores a les Illes, signaren el pacte per l'autonomia de les Illes. Esperem que la seva victòria sigui, per aquesta firma, una victòria per a les Illes. Convé, doncs, recordar-los aquesta responsabilitat, contreta de veres davant el nostre poble, davant tot el país. Esperem que actuïn amb conseqüència.

Hem encetat el camí de la democràcia. No creim que la primera hagi estat una passa de vertadera correguda cap a la meta desitjada; no ha estat tampoc una travelada irremeiable, també perquè sabem que tot té, o pot tenir remei dins una vertadera democràcia. Si bé esperàvem uns resultats més encoratjadors per a les Illes, si bé hem de lamentar tants i tants errors en una campanya pre-electoral mal planejada per part de les nostres forces més nacionalistes, **LLUC** vol continuar el seu camí net i sense retalls cap a aquelles Institucions polítiques que han de garantir el ple desenrotllament de la nostra personalitat, la del poble de Mallorca, Menorca i Eivissa-Formentera.

Ha guanyat la reforma del franquisme

Sembla que per a la gent de les Illes i, lògicament, també per a la de les altres nacions i regions de l'Estat espanyol ha arribat la «majoria d'edat» o, dit d'altra manera, el reconeixement de la nostra maduresa política. S'ha donat credibilitat a la nostra ciutadania, la qual ens havia estat negada per espai de quasi quaranta anys —tants com de dictadura del general Franco— que ens havien convertit en súbdits silenciosos.

Però, ¿què ha passat realment?

No gaires coses més que fer-nos responsables de l'exercici del dret al vot. Per primera vegada en molt de temps no hem arribat a les urnes per a depositar un «sí» o «no», temorecs de no perdre la feina o de no sé quines desgràcies que ens podien passar, condiments refrendataris indispensables dels llunyans 60. No vull dir, és clar, que les eleccions generals a Cortes que acabam de protagonitzar hagin de ser considerades exemplars —sigui com sigui, el govern mateix té totes les limitacions pròpies de l'antic règim—, perquè el grau d'instrumentalització i/o de manipulació ha estat considerable, encara que s'hagi produït de forma més subtil i més intel·ligent que altres vegades. La presentació com a candidat per la Unió de Centro Democrático del president Suárez, les omissions i els silencis hàbils —útils, que es diu ara—, les mostres dels sondeigs pre-electorals, etc., són elements, entre d'altres, que han tingut una influència prou important.

Així i tot, però, n'hi ha qui diuen que hem sortit definitivament de la llarga nit.

I és ver. Ho és, si sabem matisar, analitzar profundament què representen, què signifiquen i a què ens comprometen les eleccions. Les nacionalitats, regions i pobles de l'estat han elegit un Senat i un Congrés de Diputats, al capdavant, un Parlament. Perfecte. S'hauria de tenir clar, però, que just això no representa rompre amb els vells esquemes del règim (que el rei hagi pogut elegir pel sistema digital quaranta-un senadors ens fa patent que seguim concelebrant antigues cerimònies regimentals). El president del Govern no és elegit per sufragi universal, sinó que el Cap de l'Estat l'elegeix i l'anomena. És a dir, que la Constitució està per fer... tasca que, evidentment, haurà d'escometre el nou parlament, en el suposat que el procés de democratització formal no acabi en simple farsa.

REALITAT ELECTORAL A LES ILLES

La Unió del Centro Democrático i la Federació Socialista Balear del PSOE han estat aquí els grans triomfadors. No sé qui deia que Mallorca ha estat conseqüent amb el passat històric conservador:

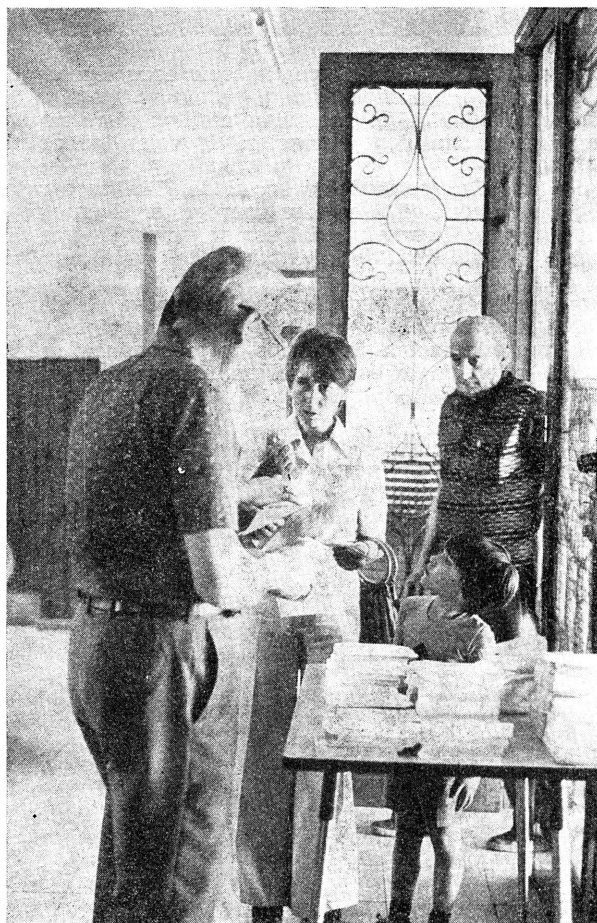

Foto Leonor (Diario de Mallorca)

abans érem mauristes i ara, en bona lògica, franquistes i, per tant, havíem de votar UCD. Acceptar aquesta anàlisi per bona, sense més, em sembla que és acceptar una mena de fatalisme derrotista o triomfalista (segons que sigui el comentador de la feta) que crec que no és realista ni explica gens què ha passat. Una dreta evolucionada o civilitzada, tant més, ha copat quatre escons del Congrés (Raimon Clar, Santiago Rodríguez Miranda, Miquel Duran i Francesc Gari) i dos del Senat (Jeroni Albertí i Ramiro Pérez Maura), fet que s'hauria d'avaluar tenint en compte

dos elements aclaridors: 1) que, en general, aquesta victòria ha estat possible gràcies als **vots mimètics**, diguem-ho així —és a dir, vots donats al president Suárez i no als homes que el representaven aquí— i que, en conseqüència, són circumstancials, i 2) que UCD és una coalició electoral formada per liberals, socialdemòcrates, etc.

D'altra banda, negar l'evidència i la importància de l'avenc socialista no tan sols seria injust, sinó suspecte. Després de quaranta anys de desinformació, de clandestinitat i d'apoliticisme, que la FSB-PSOE hagi aconseguit dos llocs al Congrés (Fèlix Pons i Emili Alonso) i un al Senat (Manuel Maura) és un fet que no podem menysprear. (1)

Pensem també que la Unitat Socialista (PSP, PSI i grups d'independents que formen el Bloc Socialista i Autonomista), encara que no hagi aconseguit un nivell de votació que li permetés arribar al parlament, s'ha situat com la quarta opció destacada. Entre PSOE i Unitat Socialista l'espai socialista de les Illes arplega un 28'57% de l'electorat, percentatge prou esperançador.

Per això deia que hem de tenir consciència que la Mallorca d'avui no és la dels anys trenta. Els fatalismes històrics aplicats a la realitat d'ara no em semblen políticament correctes. És voler tancar els ulls al present. O negar-se a la reflexió i a l'anàlisi polítiques. La configuració social de l'illa ha canviat substancialment. Els sectors immigrants, el monocultiu turístic, l'augment del sector terciari (que ha arraconat gairebé definitivament la vella societat agrària del nostre passat), l'increment de les relacions amb el món exterior, no es poden oblidar a l'hora de valorar els resultats de les eleccions. I és per aquí que surten els motius de preocupació greus: que a determinats barris obrers, d'immigrants, hi hagi hagut una àmplia majoria favorable a UCD, o si-

gui, favorables a l'opció dretana, em sembla incongruent.

¿Què pot haver condicionat el vot? Mimesi a part, no sé si és vàlid aventurar que l'esquerra mallorquina —crec que ja ho he repetit massa vegades, però com si no ho hagués dit mai— necessita fer un replantejament dels seus esquemes de lluita, adaptar-los a la realitat concreta i dotar-los de la imaginació escaient no tan sols per a percebre, sinó per a formular, la nova societat que està perfilant-se a les illes des dels anys cinquanta.

És a partir d'aquí que cal avaluar les victòries i les derrotes de les eleccions i no a partir de cerimònies fatalistes, per molt «històrics» que resultin.

ALGUNS ASPECTES MÉS DE LA «FESTA ELECTORAL»

De totes maneres, hi ha hagut sorpresa més o menys relativa, és clar, amb els comunistes del PCE a les Illes. Crec que l'eficàcia política d'una opció (i quan dic eficàcia em referesc a validesa de plantejament, a la praxi d'una estratègia coherent i correcta) no està en omplir places de braus, en grans mitings, sinó en un treball continuat i arrelat als elements essencials del poble. En aquest sentit, l'exemple podia ésser el PSUC al Principat, és a dir, els comunistes, que han fet una bona collita a les eleccions (de tots els comunistes elegits per al Parlament de l'estat espanyol, resulta que gairebé la meitat són comunistes del PSUC), la qual cosa podria ésser més que significativa... El que sí em preocupa sincerament és que aquesta manifesta —tot i que no sigui real a l'hora de la lluita— debilitat comunista no sigui aprofitada d'ara endavant per continuar fent anti-comunisme barroer. Des del poder, des de la dreta guanyadora això és una tempta-

FAJAS **Reina** CORSETERIA

J. Masdeu
Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de Mallorca

*al servei
de la dona
jove i elegant*

dona
corseteria

J. Masdeu
COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

Ca'n Juan
de S'aigo

Casa fundada l'any 1700

Xocolata amb ensaimades calentes

Gelats i quemullars

Obert tot lo dia

C/. Fiol, 11

Tel. 211653

Ciutat

ció massa gran, on crec que han començat a caure, si hem de fer cas dels comentaris de la televisió.

Un fenomen a part és el de la Unió Autonomista. Polítics com Josep Melià i Climent Garau aconseguiren tan sols un 3,65 % de la totalitat dels vots emesos a les Illes. Les raons d'aquest percentatge baix són complexes i van des de la significació «oficial» de Melià fins a la manca de credibilitat que tenia la candidatura per als sectors autonomistes no conservadors, i més, quan aquesta no pogué comptar amb un socialista com Gregori Mir ni amb un home vinculat al treball com Pericàs. Aquestes mancances segurament han jugat un paper fonamental, però jo voldria remarcar un altre aspecte: certa folklorització en la visualització del concepte autòmic, que quedà reflectit a la festa del Parc del Mar, com exemple més vistós del que dic. Un poble no exigeix l'autonomia, ens agradi o no, per pur sentimentalisme, sinó per necessitat política, com a un primer pas per a recobrar la seva inalienable realitat històrica, cultural, lingüística i social. L'autonomia, al capdavant, no és un element electoral, sinó un dret que la gent ha d'exercir, ha de conquerir des d'uns pressupòsits i uns continguts polítics. I crec que per aquí ha anat l'error: els continguts polítics d'aquesta opció electoral no eren prou clars, vista la correlació d'opcions electorals que tenien els mallorquins davant.

Val la pena també detenir-nos a valorar el paper dels nostàlgics recalcitrans. D'aquells que voldrien protagonitzar una història que ja avui és esperpent per a la gent del carrer. També el nostre poble ha dit que n'estava fart de nostàlgies i de desprestigia-des aspiracions imperials i imperialistes. D'aquí que Alianza Popular i d'altres opcions com Fuerza Nueva i Círculos José Antonio no aconseguissin resultats gaire espectaculars. Crec que ha quedat clar que el nostre poble ha dit no al passat feixista i que ha obert una esperança per al futur (2).

EL PACTE AUTONÒMIC

No és cap secret que aquest Parlament bicameral topará amb un conjunt de problemes pendents que no són bons de resoldre: l'amnistia total, el vot als 18 anys, la planificació econòmica, la legalització dels partits polítics a l'esquerra del PCE, l'elaboració d'una constitució democràtica i, entre d'altres, un que ens afecta particularment: les autonomies.

Abans de les eleccions, molt poc abans, els partits polítics i les coalicions electorals de les Illes signaren el pacte per l'autonomia. Ni tan sols la Unió del Centro Democrático va romandre al marge de l'assumpte, encara que en declaracions posteriors —a taules rodones, a mitings— expressava un concepte aigualit i ambigu de l'autonomia. ¿Què passarà ara? ¿Era un compromís electoral, cojuntural, per a sortir del pas o no? Tenc per a mi que, això, ho veurem aviat. No crec que manqui gaire per a saber si els homes de Suárez entenen per autonomia un simple «régimen especial» o una descentralització administrativa o alguna cosa més seriosa. Sigui com sigui, cal tenir clar que el pacte obliga no tan sols els partits polítics que el signaren, sinó també els electors que els hem votat.

He de confessar que en aquest sentit no sóc gaire optimista. Pels interessos estatals que defensa, no crec que el franquisme reformista pugui defensar l'autonomia segons las necessitats de les Illes. I serà així, perquè són autonomistes de darrera hora, jo diria que fins i tot ho són «malgré soi». ¿Què succeirà, si hi ha pressions populars fortes? És cert que el pacte obliga, almenys en teoria, però el prag-

Vetlla electoral al PSOE de Ciutat
(Foto Torrelló)

matisme polític i l'abús del poder des del poder ens han acostumats a oblitats i a silencis freqüents.

I el pas d'una pre-democràcia a una democràcia formal (l'aïllament definitiu dels reductes de la dictadura per a posar les bases d'una societat justa i progressiva) ens poden proporcionar més de dues sorpreses.

Antoni SERRA

(1) No és qüestió ara d'esbrinar els continguts moderats o no del PSOE ni de fer valoracions d'un possible socialisme reformista d'aquest partit.

(2) Vull creure que, després de les eleccions, no és temps de pessimismes ni de fatalismes paralitzadors. Ben al contrari, crec que és el temps de reflexió política i de reconstruir-nos el país —naturalment, m'estic referint al nostre país, a Mallorca i a les altres illes—.

Després de les eleccions

Quan el necessari autogovern?

Mallorca ha viscut, com la resta de l'Estat espanyol, les seves primeres eleccions democràtiques després de quaranta anys de dictadura i colonització. N'hem sortit de la dictadura, però no de la colonització. Almanco, dubtam que el camí elegit pel poble mallorquí sigui el més acurat per a desfer-se del centralisme que ens ofega i que tan malbé ha fet a la nostra terra, especialment aquests darrers quinze anys de franquisme. El nacionalisme ha sortit greument derrotat, car aplegant totes les alternatives que ens oferiren una indubtable arrel nacional, gairebé no assolí el deu per cent de tots els vots. Això és greu.

El partits guanyadors han fet promesa de complir el «pacte autonòmic». No hem de dubtar de la seva bona fe, ans al contrari, facilitar-los la credibilitat per tal que puguin, còmodament, fer-nos arribar aquest dret irrenunciable a l'autogovern. Del que dubtam és que el poble mallorquí, que tant de conservadorisme cap al poder ha demostrat, gosi, a l'hora de redactar l'estatut, seguir el seu propi desig i no es limiti a reflectir el sucursalisme que durant dos segles ha anat roegant el seu pit. Si més no, però, a l'espera de l'estatut, ja tenim greus problemes per resoldre, sense que ens hàgim de referir necessàriament als aspectes culturals: l'economia mallorquina s'enfonsa i cal posar-hi remei urgentment. Qui? Com?

Mallorca necessita replantejar-se el seu sistema econòmic i, àdhuc, reflexionar molt sincerament sobre la seva estructuració social. Cal anar cap a una

societat molt més justa, molt més igualitària, molt més conscient del seu destí col·lectiu i per aconseguir-ho ha de menester' la reinstauració de les seves institucions, començant pel General Consell. És clar que, llavors, plantejar-se unes eleccions suposaria tenir molt més en compte el debat sobre el futur illenc i no com a aquest mesos de maig i juny que hem vist arborar-se moltes promeses a nivell estatal i guanyar l'aplaudiment del poble a molts de polítics forasters. I aquest debat heuria d'haver començat ja, ara i aquí, entre nosaltres.

Mallorca —també les altres Illes— viu moments decisius. Ha esgotat un sistema econòmic que sols es podria sobreviure a si mateix, només a curt termini, realitzant una política folla d'abús del trespol i dels principals recursos naturals que posseeix, és a dir la naturalesa, el paisatge... La crisi que pateix la nostra illa no és la mateixa que sofreix la resta de l'Estat espanyol. Per això, com ha dit l'economista Luis Azpiroz es podria donar el perfecte cas que unes mesures econòmiques a nivell estatal fossin bones per a la Península i perjudicials per a les Illes. I unes mesures especials per a nosaltres exigeixen, lògicament, uns poders, tant legislatius com a executius, propis. Es necessiten i amb urgència. Si haguessin guanyat les coalicions nacionalistes, és molt probable que a hores d'ara, els nostres polítics ja haguessin convocat un parlament, oficiós o oficial, tan se val, per a procedir a la redacció de l'estatut. Mentres tant, hem d'esperar que les Corts donin primer llum verda i, mentres... ¡Mallorca continua enfonsant-se!

El Drach

BIJUTERIA DE NOVETAT

OBJECTES TÍPICS DE MALLORCA

Sant Domingo, 25 i 27

CIUTAT

EDITORIAL

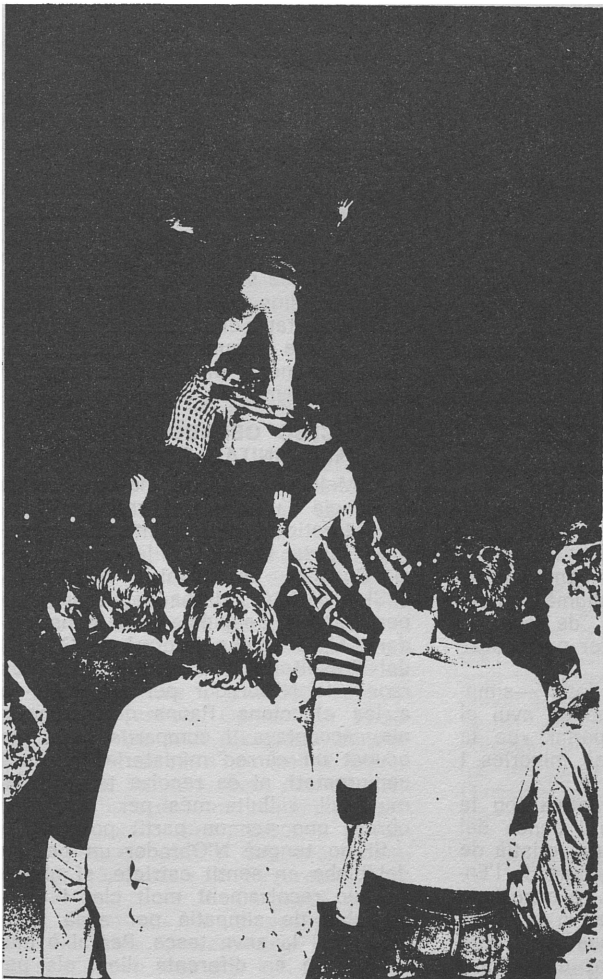
BERENGUER D'ANOYA,
S. A.

Apartat de Correus 123 · Inca

Jaume Armengol i Coll
«*El caminant perdut*»

Premi «Les Illes» de Cantonigròs

col·lecció: la baldufa

Entre tots, hi arribarem, a l'autonomia?

L'administració central té pendent de resoldre a les Illes des d'un pla integral de transport, fins a un pla de direcció territorial. Per altra part, algun partit integrat en l'UCD ens parlava al seu programa de l'establiment d'una societat de desenvolupament regional que, com és ben sabut, és un tipus d'organització empresarial que no compta amb molta simpatia entre les esquerres i, això, per raons òbvies, car pretén o possibilita mantenir el poder econòmic en mans de l'oligarquia financera local, malgrat que el poder polític vagi per altres vents. Tot plegat fa que les decisions parcials que es puguin prendre aïlladament, bé a Ciutat, bé a Madrid, damunt l'activitat insular siguin capaces de provocar repercussions irreversibles durant molts d'anys. El Gran i General Consell de les Illes, juntament amb les institucions pròpies de cada un del territoris de les Balears i Pitiüses, són urgents per a donar una autèntica representativitat al poble mallorquí.

Si més no, les eleccions municipals són urgents. No li basta, a Mallorca, comptar amb sis diputats o senadors de l'UCD a les Corts i tres del PSOE. Hi ha altres forces que han obtingut un nombre de vots prou respectable com per a tenir qualche cosa a dir sobre el futur del poble. Josep Melià apuntà, a la signatura del pacte autonòmic, que seria convenient aquell parlament provisional de què parlavem abans amb una representativitat proporcional al nombre de vots obtinguts a les eleccions, però la proposta no va esser tenguda en compte. Cal ara, arbitrar una solució transitòria o animar que els ajuntaments i

diputació esdevinguin democràtics com més aviat millor.

Són molts els problemes per resoldre i pocs, encara, el mitjans. Haurem de demanar, amb prou risc cap el futur, que s'esperí a poder gaudir d'aquests mitjans propis per a prendre decisions definitives, llevat d'aquelles mesures econòmiques absolutament inajornables, com la reestructuració del sector turístic. Mentrestant tal vegada puguem convidar a un pacte de reflexió, un debat breu i intens sobre el pervenir del poble mallorquí, en el qual els mitjans de comunicació social haurien de tenir un paper importantíssim i absolutament conscient de la importància històrica del moment, no sols per a l'Estat espanyol, sinó principalment per a aquesta petita illa nostra. Però, és possible això?

SEBASTIA VERD

Si teniu intenció de comprar res de joieria, confeccions de pell, objectes propis per a obsequi, articles de viatge, perles, porcellanes, quadres d'esmalt, etc., potser tindrem exactament allò que vos interessi.

ENS SENTIREM MOLT
COMPLAGUTS SI TENIU EL
GUST DE VENIR, SENSE
CAP COMPROMÍS PER
PART VOSTRA, A VEURE
LA NOSTRA SELECCIÓ
D'ARTICLES

nacar

Jaume III, 19

Tel. 21 69 06 - 21 69 07 - 21 06 48

Palma de Mallorca

UNA EMPRESA AMB INDISCUTIBLE
VOLUNTAT DE SERVIR BE TOTHOM

(Amb molt de gust vos farem un 10% de descompte si esmentau aquest anunci)

L'Església nòstra

L'Església de Mallorca i les eleccions

Esbrinaré un ràpid, i en excés superficial, repàs a les setmanes d'eleccions, sota la vertent del títol: Església de Mallorca i eleccions. Em mouré entre la història i el senzill comentari.

COMUNICATS ECLESIALS AUTOCTONS

Quant als comunicats, a Mallorca n'han circulat, amb més o menys difusió, tres de propis o autòctons. Certament hi arribaren a Mallorca —sempre sembla que vénen de fora els escrits que els bisbes ens fan a Madrid, i és ben difícil dir que nasqueren a casa, com a de a pròpia Església— els tres documents sobre eleccions del 2 de febrer, del 23 d'abril i del 12 de maig. El primer d'aquests és el millor per la concisió, transparència imparcial, però no neutral, el recurs a la consciència personal, la llibertat del vot, etc. En els altres escrits concreten molt més, retgirats tal volta per una manca d'explicitació dels perills de l'esquerra.

Mons. Teodor Ubeda, en el «Full Dominical» de 29 de maig, vol orientar el vot dels creients, segons aquests dos criteris: a) Votar els sincerament demòcrates i que tinguin plantejaments compatibles amb la fe; b) no votar aquells qui en la seva ideologia, programa o procediments contradiguin les exigències de la fe. I tant en un punt com en l'altre afegeix una tira de concrecions, interessants però excessives, però perquè tinguin la virtut d'aclarir per qui votar o per qui no votar. M'atravesco a afirmar que la més exacta conclusió de la lectura seria la de no votar, o millor, la de no votar ningú (que no és el mateix) perquè ningú, d'una i altra banda, s'escapa del tot als retrets, riscos i perills reals o possibles: a mesura que es deixa d'esser veritablement capitalista es comença a ser socialista de debò. I aquí, al bell mig d'aquests sistemes (encara que els noms no apareixen) segurament hi voldria trobar el lloc pel vot del cristià. Però aquest lloc realment no existeix; se cerca, doncs, un vot en abstracte, angelical. D'aquesta manera, en la pràctica, no se'ns orienta.

Ja comprenc que les paraules subreixades en la descripció dels dos tipus de societat són un esforç per no condemnar ni els uns ni els altres i que cadascú pugui **declarar-se** no afectat ni al·ludit, i votar així el qui un vulgui, àdhuc els programes anta-

gònics. No es pot votar el qui propugni, diu: —«una societat fonamentada en el lucre com a motor «essencial» del progrés econòmic, la concurrència com a llei «suprema» de l'economia i la propietat privada de la producció com un dret «absolut»; ni el qui propugni:— una societat fonamentada en la «negació» de la transcendència de la vida humana més enllà de la societat terrena, la «privació» de les llibertats personals a favor d'un col·lectivisme inhumà i la radicalització de la lluita de classes com a «únic camí» per fer progressar la humanitat».

Encara que sigui anecdòtic —simplomàtic?— record que no és avui el llenguatge més adient parlar «de la legítima autonomia de les minories i de les regions».

Més encertada i orientativa fou la «crida a tots els homes i dones del nostre poble», feta pel grup cristià de Drets Humans de la parròquia de l'Encarnació, quan afirma, entre altres coses, que «s'ha d'anar cap a la construcció d'una societat més justa, fraternal i humana, anul·lant divisions i classes; s'ha de situar l'economia al servei d'una economia».

A l'hora de valorar el vot, és útil fer-ho sobre els tres grans problemes que com a societat tenim plantejats i, per ara, mal resolt: els problemes de la llibertat política, de la justícia econòmica i de la pluralitat nacional. Les solucions s'hauran de distingir fàcilment de les situacions anteriors: una més o menys subtil i emmascarada dictadura, un expotador neocapitalisme i una unitat de la pàtria, uniformista i centralitzadora. Per això un grup de cristians —cinc comunitats cristianes de Ciutat de Mallorca que es reuneixen periòdicament—, analitzats els documents anteriors i a partir de la triple problemàtica esmentada, cregueren convenient remarcar els punts següents:

—«Valoram com a fonamental la llibertat i la convivència. Per això no podem donar el vot als grups polítics que prometen fer el que fins ara han impedit, que han retallat la llibertat i han trepitjat l'home i els diferents pobles per tal de mantenir el poder polític i econòmic. Sabem i no podem oblidar la pròpia història.

—Dins tota societat els factors econòmics són fonamentals i certament condicionen la llibertat, la justícia i la pau. Una economia construïda sobre una igualtat i participa-

ció cada dia més real, és una base necessària per arribar a la fraternitat. Aquest projecte econòmic sols pot donar-se dins una societat de tipus socialista.

—La convivència lliure i l'economia socialitzada passen per l'afirmació de l'autonomia com a poble. En efecte, decidir i construir entre tots el que som i el que volem fer, influeix decididament dins la vivència i esponera de la llibertat i dins l'organització econòmica que assumim. Aquesta autonomia no nega, més bé demana, la solidaritat amb els altres pobles».

FRANCESC OBRADOR, CANDIDAT PER «UNITAT SOCIALISTA»

A Mallorca no ens ha mancat la presència d'un capellà, Francesc Obrador Moratinos, i d'una missionera seglar, Maria Bonín, a la candidatura al Congrés per «Unitat Socialista» (PSI-PSP-MSM). Hi ha hagut oposició per part de l'església més conservadora. El Sr. Bisbe informà al Consell del Presbiteri el 14 de maig, de les raons de N'Obrador per presentar-se a les eleccions. Raons que comprenia, acceptava i compartia. Mai ha ocupat un càrrec ministerial que ara comprometí, ni es recolza tampoc damunt ell i lluita més per la classe obrera que per un partit polític.

Si no tengué N'Obrador un permís del bisbe en sentit estricte, sí obtingué un recolzament molt clar i unes paraules de simpatia per a la seva persona i la seva tasca. Per això mateix, quan en diferents dies, els periòdics digueren que cap dels capellans, que es presentaven a les eleccions, comptava amb l'autorització del seu bisbe, esperàvem molts de cristians de Mallorca, que l'Oficina diocesana d'informació aclarís aquesta qüestió, perquè es creia de justícia i d'honradesa informativa; encara més, donada la pressa en què es produí un extens comunicat on es deixaven malparats En Toni Tarabini, per una conferència sobre «com votar» dintre d'un diversificat cicle de conferències al monestir de La Real, i Na Francisca Bosch, sobre el programa electoral del PCE, a la Residència de les monges «reparadoras» de Palma. Ni les amenaces de bombes ni el desig de tenir les «mans netes» en aquests moments, exigien un innecessari i dràstic comunicat. El P. Josep Amengual, M.SS.CC. ho recordava en una aclaridora carta als periòdics.

Un petit incident periodístic provocaren en una llista de recolzament de la U.S., els dos noms de capellans En Jaume Ribas, per Maria de La Salut, i En Sebastià Salom, per Sa Pobla, que hi figuraven. El primer no resideix a Mallorca i el segon assebént a l'ooini pública que no estava ben informat i que havia donat el seu nom amb poc deteniment i cura.

Cristians a votar, com?

LES MONGES O LA DESINFORMACIÓ POLITICA

Religiosos i monges, aquestes en especial, han estat «perseguides» per determinats grups polítics. El «front femení» d'AP envià a les religioses una missiva demanant, com sempre, oracions, i en aquesta ocasió també el vot pel programa d'AP, perquè és antimarxista i anticomunista, és el més espanyol de tots, perquè defensa la llibertat dels pares a elegir el col·legi pels fills i garanteix la subvenció de l'escola. Comunitats s'hauran identificat amb els grups conservadors, i d'altres s'han sentit confusos, fins a l'ofensa. Som adultes, han dit, i a l'hora de votar comptaran primer els partits que promouen la justícia, que els partits que ens prometen el benestar i la seguretat. Amb tot, el camp de les monges és un botó de mostra de la desinformació política. Les conferències de Joan Carrera, Joan Bestard i d'altres han minvat el trist espectacle de la ignorància en aquests assumptes.

Positiva, i a tenir en compte en altres situacions semblants, és l'experiència d'un equip de tres persones (Maena Juan, i el matrimoni Josep Suárez i Aina M.ª Genovard) que han passat per barrades, pobles i algunes fàbriques, explicant la llei electoral, l'ahir de la política espanyola i el present dels grups i aliances polítiques. Una necessitat urgent del poble, la de la informació, descurada pels partits, i d'aquesta manera coberta per l'Escola de Formació Social, de Mar 6, escola dependent de l'ICESB (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona) i del bisbat de Mallorca.

ELS PARTITS DAVANT ELS PROBLEMES ETICS I DE MARGINACIÓ

En la campanya electoral han sorgit, en discussions i mítings, els problemes concrets de l'avortament, el divorci i l'ensenyament. Aquestes qüestions són i seran el camp de lluita per a molts de creients, a nivell de consciència i a nivell de convivència. La jerarquia hi ha dit una paraula. En general, aquesta recorda l'ideal cristià, i que aquest no es pot imposar a tothom per unes lleis. En el

tema que fa més aigua és en el de l'ensenyament. La insistència en el dret i llibertat dels pares a elegir l'escola pels seus fills, obscureix, pràctica i teòricament, el dret anterior, primari i absolut, que hi hagi escola, gratuïta i eficient, igual per a tothom.

Recordem que els partits no presentaren solucions als problemes greus que tenim plantejats, el de l'economia-turisme i el de la marginació amb totes les seves variants: atur, alcohol, infraestructures sanitàries... Sense aportacions brillants ni massa convenciment, es féu una taula rodona, programada per la parròquia de l'Encarnació, sobre «partits i marginació».

COMENTARI POSTELECTORAL I CLOENDA

Els resultats de les eleccions a Mallorca ens mostren una illa «del centre guanyador» (no sé si per ideologia o per butxaca), amb bones pinzellades d'un discret socialisme. Les forces de la dreta han aparegut, encara que disminuïdes. Les propostes, més a l'esquerra, no han reunit el suficient nombre d'electors. El món del treball haurà d'empènyer el PSOE, per fer-se sentir i perquè la sortida de la crisi no recaigui, exclusivament i com sempre, sobre les espatlles del treballador. I aquest partit, ja veurem com s'ho farà amb eficàcia. Mallorca no apareix com a guanyadora ni molt menys; més bé, un poc o un molt avergonyida. La UDIB de l'equip de la Democràcia Cristiana no ha alçat l'ull, ni amb la simpatia de certa clerecia. Algú pot pensar que es tracta d'una línia no estrenada; jo pens que ja massa gastada.

La convocatòria a eleccions no ens arriba pel camí de la fe, si no per civisme. Els valors realment humans i socials, afavoridors del poble i de la fraternitat, convergeixen amb la dinàmica de l'evangeli. L'opció política no és un «credo» religiós, sinó manifestació d'una consciència humana, correcta o incorrectament formada. Els resultats, tal volta, ens descobreixen, en la nostra gent, manca de fidelitat a valors bàsics i evangèlics, en el terreny econòmic i social, i en el seriosament autònom. La pràctica pos-

terior ens ho negarà o confirmarà. ¿L'electorat dibuixa també una Església numèricament d'acord amb les dades de les urnes? Cristians certament n'hi ha en tot el ventall electoral.

Cloent aquest breu repàs, diria que: 1) El plantejament no belligerant ni impositiu d'un partit, per part de la jerarquia eclesiàstica, ha estat molt sà i positiu, tant per aquells que volien que cada campanya electoral fos una guerra de religió, com perquè aquest mateix lloc, respectuós i pluralista, ocupi l'església en properes votacions o referèndums. Exigent de cara als membres creients; liberal enfront d'altres opcions socials i polítiques. Aquest mateix to, sanament laic, cívic i religiosament no bel·licós, per part dels partits, podria mantenir-se en el futur.

2) Des de la perspectiva d'un cristianisme, entès més com a memòria anticipada que mecànicament repetitòria, s'han fet passes, però s'ha de córrer més encara. Esser ferment històric no significa desatendre el curs de la cultura i de la civilització, sinó posar-hi obertura, radicalitat, invenció.

3) Tasca fonamental de les instàncies culturals, socials... i de les esglésies, serà sempre, dins el camp polític, la de l'educació i concientització obrera i popular. Aquí anam en retard.

4) Saber i tenir present que la política té els seus propis dinamismes, lleis i àmbits de realització, per evitar cremades fortes de somnis utòpics, generosos o heroics, és bo i alligador.

5) La incumbència política, sempre urgent i mai acabada, dels cristians, és tornar parlar la llengua dels profetes, de Jesús de Nazareth i de les comunitats de fe. Aleshores la paraula de Déu porta el llamp destructor i la pluja vivificant.

TOMEU BENASSAR

Gabriel Janer

Conferència pronunciada a l'Estudi General Lluïà de Ciutat de Mallorca, el dia sis de maig de 1977, organitzada pel Congrés de Cultura Catalana.

La funció educativa dels contes de fades

*Inserció crítica
dins la societat*

Des que el món és món, des del Paleolític a la Llei General d'Educació, un dels primers problemes que han hagut de plantejar-se les col·lectivitats humanes ha estat la dificultat que han tingut les generacions adultes per assimilar, integrar dins la seva escala de valors, les generacions més joves. Des que el món és món, el primer objectiu de cada grup humà ha estat, sense cap dubte, la transmissió vertical d'allò que ha estat provat, del que es dóna com a vertader: d'allò que és vell, madur i experimentat, transmès per un mestre (que assumirà el paper d'ensenyant) als joves (que hauran d'assumir el paper d'aprenents) considerats inexperimentats i immadurs. Tot això a un lloc determinat que, més tard, acabà per institucionalitzar-se: l'escola, l'acadèmia, l'institut, la universitat... Es tracta, com veis, d'una concepció vertical de l'educació. És en aquest sentit que podem referir-nos a la funció educativa com a solució de permanència. També és en aquest mateix sentit que hauríem de parlar de l'educació com a sistema repressiu. Els mecanismes espontanis i creadors són continuament reprimits per la família, per l'escola i pel carrer. Fins que arriba un moment en què aquesta repressió ens l'anam fent nosaltres mateixos i es converteix en autor-repressió. Margaret Mead ha dit que «l'educació ha contribuït a l'entropia cultural dels pobles». Vol dir que una gran part de les possibilitats i de les energies culturals de cada col·lectivitat humana s'han perdut per causa de l'educació institucionalitzada que no ha permès que totes i cada una de les energies dels pobles donassin el seu fruit. L'exemple més clar el tenim aquí mateix, entre nosaltres. Quaranta anys de mediocritat i d'alienació no han estat prou per esborrar-nos del mapa i ofegar per a sempre el crit d'aquest poble. No han estat prou, quaranta anys, emperò ens han fet mal i ens han privat de l'evolució en un dels moments més difícils de la nostra història: el temps en què la caiguda de la cul-

tura rural ha coincidit amb el sorgiment d'una indústria —o d'una pseudo-indústria, el turisme— que hauria pogut possibilitar el naixement d'una nova vida cultural amb els peus molt fermes, aferrats sobre la vella, antiga soca. Quaranta anys no han bastat, tanmateix, i això és perquè la història de l'educació, en totes les èpoques, és tant la història de la reacció dels vells per planificar la pervivència de les estructures, com la història de la revolució dels joves i de la seva acció per rompre amb aquestes estructures i aportar unes innovacions determinades. (No unes «innovacions regressives», tinguem-ho ben en compte, que són aquelles que, en lloc de resoldre els problemes, els emmascaren o els marginen). Hi ha un concepte repressiu de l'educació. Però també n'hi ha un altre que intenta desvetllar el nostre esperit crític i posar de manifest la manipulació i els condicionaments socials que marquen la història. És a través d'aquests condicionaments que podem trobar la persona. Bogdan Sutchodolski ha dit que la persona humana no es caracteritza per estar al marge del món en què li ha tocat viure, sinó per integrar-se plenament en aquesta realitat (insertar-se, que diria Paulo Freire) i assumir d'una forma conscient i responsable la problemàtica del temps que ens ha tocat viure. Participar en el «bullit» de la història i estar, naturalment, a l'alçada de les circumstàncies. Es tracta de la funció educativa concebuda com a perpetuació de la societat que comanda, dels seus privilegis, de la seva divisió classista; o com un procés de transformació de la realitat, com inserció crítica dins la societat d'uns homes que han trobat sentit a la vida i s'han reconegut amb sentit dins la vida.

**Contar rondalles:
activitat atractiva**

¿De quina manera els contes de fades, les rondalles, els contes populars han contribuït o poden contribuir al naixement d'aquest home nou? ¿Com poden posar-hi la seva part a l'hora de fer possible aquest home

crític enfront de la vella, terrible voluntat de repetició?

Explicar rondalles ha estat i hauria d'esser encara ara una de les activitats més belles i més atractives de tots els pobles. Dins les literatures tradicionals, les històries mítiques, les històries religioses i els contes de fades alimentaven la imaginació de la gent i estimulaven els processos interns dels individus, esdevenint d'aquesta manera un agent primordial de socialització. Els mites i els contes constituïen la literatura oral que precedia l'escriptura. (Des del moment en què aquests contes han estat codificats i, per tant escrits, han acabat de modificar-se. És el cas de l'aplec dels Germans Grimm, del de Charles Perrault, dels contes de Les mil i una nits o, dins la nostra àrea cultural de les Rondalles Catalanes aplegades per Joan Amades o l'Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó). Abans, el conte era modificat amb freqüència pels narradors que hi aficaven les preocupacions i els problemes particulars de cada moment. Contes i mites encarnen l'experiència acumulativa d'una societat on els homes volien recordar-se'n de la saviesa del seu poble. En el mite, emperò, molt més que en el conte de fades, l'heroi és sempre presentat com un exemple que hauríem d'imitar. Es mostra sota una forma enfàtica determinada per una força espiritual i divina que s'encarna en aquest heroi, a mig camí entre l'home i els déus. Els homes restaren sempre molt per davall els herois, convinguts que mai no els hi podem arribar. Per altra banda, tot quant passa en els contes de fades il·lustra i personifica els conflictes interiors, emperò suggereix amb sutiletat com és convenient resoldre aquests conflictes. La forma és simple, familiar i el qui escolta ho fa perquè vol.

Explicar rondalles és una de les formes particulars de la cultura oral que, avui, ja no existeix. «Compatit de veure —escrivia Mn. Alcover l'any 1896— com de dia en dia s'anaven perdent i oblidant —les rondalles— y les havian arreconades casi de tot per altres distraccions, no tan inofensives, xalestes i casolanes, però sí més toxarrudes, insustanciales y sospitoses, y fins y tot disolvents, me va venir l'idea d'entretenir-me durant les vacances de càtedra, y com a divertiment d'altres feynes més sagrades y fexugues, replegant aquestes produccions del fecundíssim ingeni popular, y publicar-ne un llibre com en tengués que'm bastassen» (Antoni M.^o Alcover. Pròleg a la primera edició de les «Rondalles mallorquines» 27 d'abril de 1896). No obstant, Mn. Alcover se n'adonà tot d'una de la importància i de la necessitat d'aquell treball. Diu, al mateix lloc: «Aviat me vax convèncer de que hi havia molt de camp per córrer, y qu'era alló un estel que

Il·lustració de «Liliana»,
d'Apeles Mestres

prendria tot el fil que li donassen» (Del Pròleg citat). Joan Amades ha escrit, també: «Aquestes narracions fantàstiques... van constituir, al seu dia, la concreció de tota la saviesa humana, al recer de la qual van formar-se totes les valors més humanes que informen l'ésser i el sentir espiritual forjat a través de centenars i àdhuc de milers de generacions videscudes en totes les latituds i arreu del planeta» (Joan Amades. Premi a «Les millors rondalles catalanes». Biblioteca Selecta n.º 483). Un altre gran folklorista, el Pare Rafel Ginard Bauçà, ha explicat fins a quin punt l'impressionaren els contes aplegats per Mn. Alcover i com intervingueren en la gènesi de tots els seus afanys: «Esclaten —va escriure— de saba, ingenuïtat, frescor i gràcia popular. Crien sang mallorquina. Quin saragall de mots de vida casolana i campekola; quantes frases bellugadisses i sucoses de color; quin esplet d'agudeses que provoquen la sanitosa riallada; quines sortides, quin fer el penjat! Tot això, i encara més, va recloure Mn. Alcover dins la caixeta de llenyes perfumades del seu aplec». (Rafel Ginard Bauçà. «El cançoner popular de Mallorca». Les Illes d'or, n.º 76).

Què són els contes de fades?

Josep A. Grimalt ens ha donat una definició seriosa i clara del conte de fades. Per a ell, una rondalla «és la narració anònima, transmesa oralment, en prosa, de fets que es presenten com a imaginaris». (J. A. Grimalt. «Classificació de les Rondalles

de Mossèn Alcover: Introducció a llur estudi». Tesi doctoral. Inèdita). Però el conte de fades, com ha observat Malinowski, forma part del significat i de la funció de la vida del poble que l'explica. Si analitzam superficialment els contes de fades arribarem a dir que contenen ben pocs dels elements que configuren la vida de les societats actuals. Assegurar que ens parlen d'un temps que ja no existeix revela únicament la superficialitat del nostre punt de vista. Els contes de fades —creats en una etapa llunyana de la vida dels pobles, són plens d'experiències sobre els problemes més íntims dels homes i sobre les seves solucions dins totes les societats de la terra. Schiller va escriure. «He trobat més sentit profund en els contes de fades que m'explicaren quan jo era un allot, que en les veritats que m'ha ensenyat la vida». Durant milers d'anys, aquests contes han rodolat un pic i un altre sobre la boca del poble. A força de repetir-los durant segles, s'han afinat profundament i s'han carregat de significacions. Els missatges que porten, elaborats en aquest pelegrinatge milenari d'un cap a l'altre de la terra es dirigeixen simultàniament a tots els nivells de la personalitat humana, de tal manera que igualment commouen l'ànima d'un infant com l'esperit d'un adult. A tots els nivells de la intel·ligència els nins troben els contes de fades més satisfactoris que qualsevol altre de les històries que els podem proposar, perquè enriqueixen la seva vida interior i els submergeixen dins l'essència psicològica i afectiva de la història. Es dirigeixen a tota la per-

sonalitat del qui escolta i li parlen de les seves pressions més greus per a que sigui capaç de captar-les d'una forma inconscient, mentre li expliquen que existeixen solucions momentànies als problemes que el creixement suscita un dia rera l'altre. El valor inigualable dels contes de fades es pot concretitzar en aquests set punts:

a) Participen en la regulació dels problemes que suscita el creixement i faciliten la superació de les decepcions narcisistes, dels dilemes edipians i de les rivalitats fraternals.

b) Possibiliten la capacitat de renunciar a les dependències.

c) Ens ajuden en l'afirmació de la personalitat a prendre consciència d'allò que valem i de les obligacions morals que tenim.

d) Possibiliten la comprensió d'allò que passa dins la consciència i, gràcies a aquesta comprensió, capaciten l'individu a encarar-se amb tot allò que passa a nivell d'inconscient.

e) El nin que sent explicar els contes de fades es familiaritza amb l'estructura de l'inconscient (no d'una manera científica):

— somiant de despertar.

— elaborant els fantasmes que sorgeixen del conte i que corresponen a les dures pressions del propi inconscient.

— transformant en fantasmes tot allò que s'amaga dins la pròpia inconsciència al mateix temps que possibilita l'encarament amb aquests fantasmes propis i fastigosos.

f) Obren noves dimensions a la capacitat imaginativa de l'infant, tot engrescant-lo en aventures fabuloses de gegants i dimonis, de reines i prínceps, de bruixes i bèsties.

g) Finalment, l'estructura i la forma del conte ofereixen a aquell qui l'escolta un repertori d'imatges que pot incorporar als seus somnis de despertar i que poden ésser un element importantíssim a l'hora d'orientar la pròpia vida d'una forma vàlida i generosa.

Contes de fades i psicoanàlisi

Tots sabem —i això el psicoanàlisi ho ha explicat molt bé— que l'inconscient actua sobre la conducta amb la complexitat dels seus processos. És la part d'allò que el psicoanàlisi nomena «el psiquisme latent» que està constituïda per unes forces que, situades fora del camp de la consciència, es manifesten inesperadament en la vida quotidiana i en els somnis. L'inconscient és el vertader substrat de la vida psíquica i és allà on neixen els fantasmes i les pors, els desitjos i els dimonis. No dic res de nou, doncs, si assegurar que l'inconscient és un determinant poderosíssim del comportament. Aleshores, si aquest material de l'inconscient té la possibilitat d'arribar a la consciència i alliberar-se del seu potencial de no-

civitat mitjançant el poder de la imaginació, una gran part de la seva força pot ésser canalitzada cap a la consecució d'objectius favorables.

Amb freqüència, els pedagogs han posat en dubte la verdadera funció educativa dels contes, perquè volien que únicament es presentàs als nins una determinada forma de la realitat conscient. Demanaven que se'ls mostràs la part més lluminosa de les coses i intentaven protegir-los d'allò que els espanta: de les angúnies sense forma i sense nom, dels fantasmes caòtics i violents. Aquesta visió única i moralitzadora de la realitat no pot nodrir l'esperit més que en un sentit únic. I la vida no és únicament sol, colors i papellones. En el fons, rera aquestes històries moralitzants, intencionadament expurgades, hi ha la voluntat d'amagar-li al nin una veritat com un temple: que tot el que va malament en la vida procedeix de la nostra pròpia naturalesa, de la inclinació que tots els humans tenim, de vegades, a ésser agressius, socials i egoistes. Hi ha, en el fons, amagat rera aquest comportament un fals rousseaunianisme de via estreta. L'«Emili» (1762) —és precís recordar-ho— comença amb aquestes paraules: «Tot sorgeix perfecte de les mans de l'autor de la Naturalesa; tot degenera dins les mans de l'home». Es desitja que el nin cregui que l'home és fonamentalment bo. I el nin sap perfectament que els homes no són sempre bons. Trenta nou anys després de Rousseau, Itard començava la seva «Memòria sobre els progressos de Victor de l'Aveyron» (1801) amb aquestes paraules: «Llançat al món sense forces i sense idees innates, impedit per obeir per si mateix les pròpies lleis constitutives de la seva organització, que el destinen, no obstant, al primer lloc de l'escala dels éssers, només en el si de la societat, l'home pot accedir al lloc eminent que li fou marcat dins la naturalesa; apartat de la civilització, mai no podria arribar a sortir d'entre els més dèbils i els menys intel·ligents dels animals». Més enllà d'aquestes dues concepcions de l'home i de la societat, el psico-anàlisi ha estat creat perquè siguem capaços de comprendre i d'acceptar la problemàtica naturalesa de la vida, sense deixar-nos vèncer i sense recórrer a falses solucions. Freud ens ha volgut dir que l'home no pot donar un sentit a la seva existència sense la lluita valenta contra tot allò que és injust. I això és, precisament, el missatge que els contes de fades, de mil formes distintes, ens vénen a dir: que les lluites contra les dificultats més greus són inevitables i formen part intrínseca de l'existència humana. Que cal encarar-se amb les proves més inesperades i injustes, però que és possible arribar al final de tots els obstacles i aconseguir, finalment, la victòria. El nin necessita que li

expliquin d'una forma simbòlica de quina manera es pot encarar amb els problemes existencials i, no obstant, les històries modernes escrites d'una forma intencionadament pedagògica, eviten abordar qualsevol problema i no pretenen res més que tranquil·litzar-lo. (En aquest sentit, podríem assegurar sense cap repar que, com les novel·les rosa, les històries modernes intencionadament educatives formen part de a subliteratura, alienant i tranquil·litzadora). Contràriament a aquesta funció, el conte de fades encara cada nin que l'escolta amb les dificultats fonamentals de l'home, com poden ésser la vellesa i la mort, l'esperança i el desconfort. (Nombrosos contes de fades comencen amb la mort del pare. D'altres, expliquen que un pare i una mare, ja vells decideixen repartir els béns entre els seus fills, amb la condició que donin una prova de la seva capacitat. O com aquell Rei de «La flor romanial» que trobant-se amb una ferida a una cama per a la qual els metges no trobaven remei, va cridar els seus tres fills i els va dir. «Fiis meus, ja ho veis: es metges diuen que si no em posen en aquesta ferida la flor romanial, no hi ha cura per mi. Aquesta flor pareix que ningú la sap: a voltros vos tocar anar-la a cercar fins que l'hàgeu trobada. Es qui la'm duga, aquell tindrà sa corona, en morir-me jo». Rondaies mallorquines d'en Jordi des Recó. Tom 2, pàg. 86). El nin pot encarar-se amb els problemes de la vida dels homes a través dels contes, perquè els contes exposen aquests problemes d'una forma breu, concisa, simplificada. Els personatges són també simples i el bé i el mal, materialitzats pels personatges i per les seves accions, estan igualment estesos, són omnipresents, com ho són dins la vida dels homes. En aquest dualisme, en aquesta omnipresència del bé i del mal, és on hi ha exposat el problema moral del conte que l'home ha de resoldre. El mal, simbolitzat pels gegants com a l'«Amor de les tres taronges», o pel dragó com a «En Martí Tacó» o pel poder de l'exorcisme com a «Na Magraneta», a «La bella dormida» o a na «Blanca-Neus», triunfa momentàniament. El germà major de «La flor romanial» en surt en la seva durant un temps molt curt. El flabiol que un pastor en fa de la canya que ha sorgit damunt la tomba d'En Bernadet revelarà la infàmia i el dolent serà castigat sense remei. Però no és perquè el dolent sigui castigat al final de la història, que els contes ens ofereixen una lliçó moral. Tant als contes de fades com dins la vida, l'eficàcia preventiva dels càstigs o la por que els càstigs inspiren és dèbil i els seus efectes són, certament, inoperants. La verdadera lliçó moral dels contes de fades radica en la convicció que es desprèn de la història que el mal no val la pena, tanma-

teix, que el crim és absurd. No és, per tant, el triomf de la virtut, el que impressiona al nin que ens escolta, sinó el fet que, seduït per l'heroi, s'identifiqui amb ell al llarg de totes les peripecies i les contrarietats i que en el moment en què la victòria del bé sobre el mal és un fet, el nin, que ha participat de les tribulacions de l'heroi, senti dins la profunda foscor de la seva ànima, que ell també triunfa. Per això, és que els personatges dels contes de fades no són ambivalents com els homes. «Això era i no era, un moliner de Sa Pobra que tenia una fia que havia nom Catalineta, garrida, galanxona i aguda ferm. Es moliner cau viu, i se torna a casar amb una viuda que tenia una fia i nomia Catalineta, baldrumera, dali-brou i malambrosa» («Sa fia i sa fiastra des moliner». Jordi des Recó. T. 15, pàg. 119). «Això eren dues jaiies: una ben xerevel·la i que no tenia mal dia mai, i una aixamussa i espinosa amb tot-hom». («Es dotze mesos i dues jaiies». Jordi des Recó. T. 21, pàg. 94). Etc.

Què hi aprèn el nin?

Aquest contrast permet que el nin compregui les diferències que existeixen dins la vida, que sigui capaç de forjar sota la seva personalitat que creix una base d'identificacions positives i que decideixi, finalment, allò què vol ésser. Si s'identifica amb els personatges més bons, no és per la seva virtut, sinó perquè en la seva actuació hi troba una projecció de les seves ànsies, de la seva soledat, de tots els sentiments que no és capaç d'expressar, simplement, amb paraules. La gran lliçó dels contes de fades és la convicció sorgida de les facècies i dels esdeveniments que hi succeeixen que sempre es pot arribar al final de totes les dificultats, que no és possible encarar-se amb la vida amb la mentalitat d'un vençut. En definitiva, que «sa por no és res, en haver-la vista de prop». I no és que no sigui res, la por. Però cal veure-la de prop per afrontar-la. També ens exposen, els contes, l'afany que tenim els homes de sobreviure més enllà de la mort, de la por que la nostra vida s'acabi, que tot plegat no hagi estat res més que fum de formajada. Acaben: «I encara són vius, si no són morts...», «I visqueren sempre fel·lissos...» «I si no són vius, són morts...» «I visqueren en santa pau i concòrdia anys i més anys...» «I encara deu ésser viu, si no s'és mort», etc. El nin, després d'això, ha après: a) que la vida no pot durar sempre.

b) que quan hem descobert la capacitat d'estimar amb autenticitat, la més gran aspiració dels homes és viure molts d'anys: «I en Pere i sa fia del Rei visqueren contents i alegres anys i més anys». («Dos fiis de viu-da» J. des Recó. T. 15, pàg. 118). «Se sa corona, en Joanet, el Rei los donà sa corona, i allà se feren unes nocces

de pinyol vermei i un ball ben vitenc de tot, i festa i sarau per llarg» («El Rei sabi». J. des Recó. T. 23, pàg. 42). «Na Catalineta i es fill del Rei se trobaven a's mig de la Cort; el Rei i la Reina los abraçaren, tothom los rendí homenatge, allà mateix se casaren, i ja ho poreu creure que aquell dia a cal Rei de França s'olla gran anà dins sa petita». («Es murterar del Rei de França». J. des Recó. T. 22, pàg. 116). Els exemples són incontables. La lliçó radica en què la veritat de l'amor es troba en la comunicació.

c) que fora dels pares, també és possible la felicitat. Perquè és precis renunciar als desitjos de dependència i començar una existència independent, satisfactòria i confiada.

d) que en la lluita quotidiana contra l'adversitat, tindrà al seu costat, talment els herois, les coses més primàries de tot quant l'enrevolta: els animals i els arbres, la llum i la fosca, que l'infant sent molt més a prop que no un adult.

Obra d'art amb impacte psicològic

Emperò els contes de fades contribueixen al procés de creixement del nin. Aquest procés, que comença amb la resistència als pares i amb la temeritat de tornar grans, acaba quan el jove ha descobert dins la vida el seu propi sentit i li arriba la independència psicològica, la maduresa moral i quan no veu en el sexe dels altres res d'amençant ni de demoniac. No obstant, no és la força psicològica del conte allò que ens produeix plaer, sinó que són les seves qualitats literàries —els contes de fades són per ells mateixos una obra d'art— allò que produeix un impacte psicològic sobre el qui l'escolta. Com en totes les obres d'art, el sentit més profund del conte no és el mateix per a cada individu. També és diferent per una mateixa persona en cada una de les èpoques de la seva vida i l'impacte que pugui produir depèn, sobretot, dels interessos individuals i de les necessitats pròpies d'aquell moment. «Les associacions conscients i inconscients que evocuen els contes de fades dins l'esperit del qui escolta —ha dit Bruno Bettelheim— depenen del seu quadre general de referències i de les seves preocupacions personals». «L'importància que un conte concret pot tenir per a un nin determinat i a una edat determinada, depèn del seu nivell de desenvolupament psicològic i dels problemes que en aquella hora el tenen dominat». Tota l'herència cultural dels pobles troba la seva més bella expressió en els contes de fades i això es transmet al nin per la via de l'encantament sense que ell compregui com aquest encantament es pot produir. Però com totes les obres d'art, els contes de fades vénen a enriquir l'esperit del qui

l'escolta. «La petita «Caperutxeta Vermella» —va escriure Charles Dickens— va esser el meu primer amor. Crec que si m'hagués pogut casar amb ella, hauria conegut la felicitat perfecta». La influència, per tant, que els personatges i els esdeveniments dels contes tenen sobre la formació de la personalitat és immensament important i la tasca més difícil potser és posar en ordre les pressions desgavellades i caòtiques

Il·lustració de R. Cavaller a «Es murterar del rei de França» (Jordi des Recó)

de l'inconscient. Dirigeixen el nin cap al descobriment de la seva identitat, ens diuen, també, que, malgrat l'adversitat, sempre és possible arribar a la fi si sabem encarar-nos amb el risc, amb l'aventura i amb la por. Bruno Bettelheim explica que la medicina tradicional hindú sotmet a la meditació dels pacients psíquicament desorientats una rondalla sobre els seus problemes particulars. El subjecte ha de prendre consciència de la naturalesa del seu problema i ha de descobrir les solucions pel seu compte. També es descobreix a si mateix. Les virtuts terapèutiques d'un conte de fades sorgeixen en el moment en què el pacient troba les seves «pròpies» solucions —el dia en què es decideix a veure la por de molt a prop—, mitjançant allò que la història li dona a comprendre sobre els propis conflictes, en un determinat moment de la seva vida. La matèria del conte no té res que veure amb la vida aparent del malalt, però està lligada profundament amb aquells problemes seus que li pareixen incomprendibles i sense solució. Perquè els contes de fades operen a nivell d'inconscient i, si tinguessin la

pretensió d'explicar-nos allò què s'ha de fer o ens volguessin descriure el món tal com és, la seva terapèutica seria deplorable. La funció més important del conte durant el creixement del nin no és donar lliçons sobre la conducta, ni recomanar comportaments. Els contes són plens de saviesa i la seva naturalesa irrealista és un dels elements més importants de la seva estructura que confirmen que la seva funció és donar compte dels processos interns que es troben dins la profunditat obscura dels homes.

Explicar un conte: una bella experiència compartida

Perquè tot això sigui possible, perquè els contes aportin tota la seva significació simbòlica, és millor explicar-los en veu alta. Si algú els llegeix, ha de fer tot quant pugui amb la finalitat d'accentuar les emocions que la història sugereix. El fet d'explicar-los permet tota una gamma de matisos que cal no oblidar. He dit abans que el conte de fades és una història que ha estat moldejada sens aturall a força de ser explicada milers de vegades, un pic i un altre. Cada narrador, quan ha explicat la història, ha eliminat o ha recreat uns elements determinats per a fer-la més significativa. Quan el qui escoltava era un infant, calia respondre plenament a les seves reaccions i sotmetre la història a la seva capacitat comprensiva. Successivament, mentre la literatura oral va esser una cosa viva, els contes es varen anar modificant segons els problemes que plantejaven aquells qui els escoltaven, segons el plaer o el terror que eren capaços d'expressar d'aquelles paraules. Una vegada que els contes han estat codificats, subjectar-se rigorosament a la lletra impresa significa privar els contes de fades de la part més important del seu valor.

Quan explicam una història a un nin, si volem que tenguí eficàcia, cal crear entre nosaltres una atmosfera càlida de relació i de comunicació. Goethe, a partir de la seva pròpia experiència va saber veure quines eren les peces que constituïen la base de la personalitat. Sortosament per ell, en la seva vida, el jo i super-jo varen estar representats per cada un dels pares. Va escriure: «Del meu pare jo vaig copsar la seguretat, de la meua mare, l'alegria de viure i el gust de fer treballar la imaginació». Goethe sabia que per poder assaborir l'existència vital, per trobar-li un encant, malgrat els treballs difícils i les dificultats, és necessària una vida rica i plena de imaginacions. Al final dels seus dies, la mare de Goethe va escriure com el seu fill va aprendre de viure, tot sentint-li explicar a la seva mare els contes de fades. Deia: «Jo li presentava l'aire, el foc, l'aigua i la terra

com a belles princeses, i tot, dins la naturalesa, agafava un sentit profund. Nosaltres ens inventàvem camins per entre les estrelles i parlàvem dels grans esperits que hi trobaríem... Ell em mirava als ulls; i si la sort d'un dels seus herois més estimats no era del seu gust, el podia veure colèric i s'enrabiava, tot esforçant-se per no plorar. De vegades, m'interrompia per dir-me: «Mare, això no és possible! La princesa no se casarà amb el sastre malvat, encara que mati el gegant. Aleshores, jo m'aturava i deixava el desenllaç per l'endemà. Així, la meua imaginació era sovint reemplaçada per la seva; i quan l'endemà jo solucionava el destí de l'heroïna segons les seves suggerències, li deïa: «Tu ho has endevinat. Això és exactament el que va passar». Ell estava tan excitat que podien sentir-se els batecs del seu cor». Explicar un conte de fades és una bella experiència compartida, rica de plaers, encara que l'origen d'aquest plaer no és el mateix pel nin que per l'adult.

Mite i rondalla

Plató, que sabia quines experiències psicològiques ens podien portar a una veritable humanitat, proposà que els futurs ciutadans de la seva república ideal fossin iniciats a l'educació literària mitjançant el recitat

dels mites. Aristòtil afirmava, també que «l'amic de la sabiduria és igualment l'amic dels mites». Avui, pensam exactament igual; amb l'única diferència de saber la diferència que existeix entre els mites i els contes de fades. Grimalt adverteix que «el paper del mite dins una comunitat és més trascendent que el de la rondalla: el mite és una força social, influeix en la conducta dels individus i dels grups, dóna sentit a l'existència i pot provocar un culte» (Pàg. XXI) Cada mite és la història d'un heroi particular: Hércules, Teseu, Aquiles... En sabem el nom i els parents; coneixem, també, els seus grans quefers. La rondalla ens diu que ens explicarà la història d'una al·lotona garrida com el sol, i desxondida com una centella, d'un fadrí veï poc afectat de feina, d'un pescador de canya més retut que un ase de sinya, d'un altre home més pobre que un gri i més carregat d'infants que un ase veï de mosques, de gegants i bruixes, de reis i de jaies, de princeses que cerquen casar-se amb l'home que sigui capaç de dir una mentida més grossa que la que diran elles, de viudes i madastres, d'ocells que parlen i de carboners... Enfront del mite, tothom sap que mai no li serà possible igualar-se als herois. Davant la rondalla, ningú no és capaç de sentir cap tipus d'inferioritat. L'heroi del conte no és més que la trans-

posició imaginària i exagerada dels nostres treballs, de les nostres esperances i de les nostres desgràcies. Per això a pesar que presenta unes imatges simbòliques i fantàstiques quant a la solució dels problemes, ens exposa els fets quotidians de la vida del poble. I d'aquí parteix especialment la diferència i el contrast entre el pessimisme penetrant dels mites i l'optimisme fonamental dels contes de fades.

Un mirall màgic de l'univers del nostre poble

He dit just al començament que explicar rondalles ha estat i hauria d'esser encara ara una de les activitats més belles i més atractives de tots els pobles. Perquè és un dels camins capaç de portar els homes a veure la por de molt a prop, de trobar la pau amb si mateixos i amb els altres. Els contes de fades són un mirall màgic que reflecteixen molts dels aspectes del nostre univers interior, de la nostra vida de poble. I és aquesta una de tantes veritats que contenen. Una veritat que arriba fins avui tot explicant-nos les històries d'un temps en què els «animals parlaven com les roques ara».

GABRIEL JANER MANILA

BIBLIOGRAFIA

AMADES, Joan.

Folklore de Catalunya. Rondallística
Edit. Selecta. Barcelona, 1950.

ALCOVER, Antoni M.^a

Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi des Recó.
Edició definitiva. Edit. Moll.
Ciutat de Mallorca, 1936-1972. 24 toms.

ALCOVER, Antoni M.^a

Com he fet mon Aplech de Rondalles Mallorquines.
Revista «Studia», Tom II. Palma de Mallorca, 1931.
Pàgs. 98-102, 114-122.

ARXIDUC LLUIS SALVADOR D'AUSTRIA.

Obres Completes. A cura de Miquel Dolç.
Edit. Selecta. Barcelona, 1951.

BETTELHEIM, Bruno.

The uses of enchantment.
Alfred A. Knopf, New York, 1974.

CASTELLO GUASCH, Joan.

Rondalles eivissenques. Ciutat de Mallorca, 1953.
Rondalles d'Eivissa. Edit. Moll, Ciutat de Mallorca, 1955.
Rondalles eivissenques de quan el Bon Jesús anava pel món. Ciutat de Mallorca, 1974.
Rondalles eivissenques i contes de sa majora. Ciutat de Mallorca, 1976.
Rondalles de Formentera. Ciutat de Mallorca, 1976.

CONE BRYANT, Sara.

Com explicar contes.
Nova Terra. Barcelona, 1963.

COOK, Elizabeth.

The Ordinary and the Fabulous: An Introduction to Myths, Legends and Fairy Tales for Teachers and Storytellers.
New York: Cambridge University Press, 1969.

CORSO, Raffaele.

El Folklore.
Eudeba. Edit. Universitària de Buenos Aires, 1966.

ESPINOSA, Aurelio M.

La clasificación de los cuentos populares al «Boletín de la Real Academia Española», Tom. XXI. Madrid, 1934.

FERRER GINARD, Andreu.

Rondalles de Menorca.
Edic. Nura. Menorca, 1973-1974. 2 Vols.

(1.ª edició Ciutadella, 1914, del primer volum).

FERRER MASSANET, Rafael.

Iniciació a las «Rondalles Mallorquines» de Mossèn Alcover.
Felanitx, 1963.
(Pròleg de Francesc de B. Moll).

GRIMALT, Josep A.

Classificació de les rondalles de Mossèn Alcover: Introducció a llur estudi.
Tesi doctoral dirigida pel Dr. Antoni M. Badia Margarit.

Universitat de Barcelona, 1975 (Inèdita).

LEVI-STRAUSS, Claude.

Anthropologie structurale deux.
Plon, Paris, 1973.

LOEFFLER-DELACHAUX, M.

Le Symbolisme des contes de fées.
Paris 1949.

MALINOWSKI, B.

Magia, ciencia, religión.
Ariel, Barcelona, 1974.

MASSOT I MUNTANER, Josep.

Mossèn Alcover i la nostra cultura popular.
Revista «Lluç», n.º 570, setembre 1968.

PRAT, Angels.

Els llibres a l'escola.
Perspectiva Escolar. Publicació de «Rosa Sensat».
Barcelona, abril 1977.

PROPP, Vladimir.

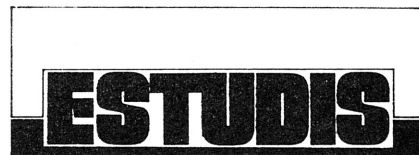
Morphologie du conte suivi de Les transformations des contes merveilleux. Seuil, Paris 1970.
Las raíces históricas del cuento. Edit. Fundamentos, Madrid 1974.

Estructura e historia en el estudio de los cuentos a Polémica Claude Lévi-Strauss - Vladimir Propp. Edit. Fundamentos, Madrid 1972.

VALOR, Enric.

Meravelles i Picardies. Rondalles valencianes.
L'Estel. València, 1964-74. 2 vols.

La intel·lectualitat mallorquina i el modernisme

per Manuela Alcover

L'impacte del Modernisme a Mallorca coincideix amb la plenitud de la Renaixença. És a dir amb la generació dels grans escriptors, sobretot dels millors poetes. Això no és casual. És l'època d'allò que podríem dir «presa de consciència» per part dels intel·lectuals mallorquins respecte a la seva cultura entesa en sentit integral. Podem parlar d'una relació entre les lletres, la música, les arts plàstiques. Una relació molt tímida i molt dispersa, això sí, però que reflecteix el fet de la conscienciació. Ho podem apreciar en els treballs del músic Antoni Noguera i en la tasca del Salonet Beethoven, vertader aglutinant de l'afició musical i, més encara, lloc de reunió d'una part, almenys, de la intel·lectualitat; en la Comissió de Monuments, institució oficial fundada el 1866 a la qual pertanyien historiadors, arquitectes, enginyers i pintors; en la fundació de la Societat Arqueològica Lul·liana, que tenia per objectiu la investigació lingüística, filosòfica, històrica i arqueològica. Una labor que desenvolupava a les pàgines del Bolletí, el seu portaveu, i que venia a esser el complement de la missió creadora dels poetes: «de las creativas abejas que han elaborado los panales de la poesía», si ho volem dir amb paraules de Miquel dels Sants Oliver, (1) mentre que els investigadors serien «las laboriosas y perseverantes hormigas de la erudición que acarrear al Boletín de la Sociedad Arqueológica Luliana continuos materiales para la Historia». Ho podem veure, sobretot, en l'adhesió dels arquitectes mallorquins a l'estil modernista. Això ha fet dir que la Renaixença «adoptó como su arquitectura la modernista». (2) Fenomen interessantíssim, aquest binomi Modernisme-Renaixença, del qual encara no s'ha dit tot.

Resumint: podem assegurar que és durant la dècada de la fi del segle quan la Renaixença, que en els seus orígens havia estat labor exclusiva dels homes de lletres, abasta, o almenys intenta abastar, totes les arts i les ciències, o sigui totes aquelles disciplines que constitueixen la cultura d'una societat. I així, fins i tot els pintors del Foment havien mostrat un concepte de la seva professió participant en certa mesura en el

procés cultural renaixentista. Aquesta mena de participació es reflecteix especialment en el conreu del gènere històric, i més encara en la proliferació abusiva d'aquest. La inclinació cap a l'historicisme quasi sempre ha resultat nefanda per a l'art; però en canvi és un exponent de la integració dels pintors mallorquins en el corrent del segle, amb l'afecció pel ritual negromàntic de reviu el passat. Mostra també una connexió entre els pintors i els poetes «floralistes», que amb l'evocació de llegendes medievals pretenen exaltar glòries passades. Però així com la poesia va evolucionar, i a la generació dels poetes floralistes va succeir la generació dels Alcover i els Costa, capaços de renovar l'estil, en canvi els pintors varen restar com estancats i sense preparació per a comprendre o assimilar els nous moviments estètics.

Per això són els poetes, com a avançats de la cultura, els que s'entusiasmen amb la pintura i els pintors vinguts de Catalunya, i prest es converteixen en els seus defensors més ardits. Cal dir que l'intercanvi cultural establert entre el Principat i Mallorca pels Jocs Florals de 1859 ara s'intensifica i es depura, perquè s'ha fet més madur i més conscient. Exemples d'ell són els concerts donats per l'Orfeó Català a Mallorca, amb l'homenatge al mestre Millet, la vinguda de Pedrell, i, sobretot, els cicles de conferències i discursos que, des de 1904 i durant l'espai d'una vintena d'anys, varen donar ja a l'Ateneu de Barcelona, ja en els Jocs Florals de diferents ciutats catalanes, les grans figures de les lletres insulars: Costa, Alcover, Oliver, Alomar.

BARTOMEU FERRÀ I L'ARQUEOLÒGICA

Aquest intercanvi fecund, que genera i manté la consciència de germanor, es completa amb la vinguda i la introducció de l'arquitectura modernista dels Gaudí, Domènech, Rubió, ben prest continuats pels Benàssar, Aleñar o Roca. Potser la figura més definidora d'aquesta tasca sigui la de Bartomeu Ferrà, mestre d'obres, erudit polifacètic, fortament vinculat a la Societat Arqueològica

Lul·liana, a la qual va ocupar càrrecs directius. Precisament, i coincidint amb l'èxit de l'arquitectura modernista, es desenvolupa la revalorització del gòtic i la construcció de monuments i edificis neogòtics. Aquesta febre del «goticisme», neorromàntica i de clara afinitat amb el Modernisme, es manifesta en la tasca de la Societat Arqueològica, sempre defensora de la conservació dels monuments i sobretot del gòtic. Més que la Comissió de Monuments, organisme oficial, va esser l'Arqueològica la que va defensar la façana de l'Ajuntament, el claustre de Sant Francesc i les Murades, això darrer, i per desgràcia, sense sort. El portaveu i capdavanter de la conservació dels monuments antics és Bartomeu Ferrà. En els seus articles al *Bolletí*, sempre, de forma incansable, lluita per l'arquitectura medieval, renaixentista o barroca, contra la fúria iconoclasta de l'era del Progrés. És també projectista de diverses esglésies en estil neogòtic o modernista. La seva personalitat pot servir de símbol i exemple de l'actitud d'una certa part de la intel·lectualitat mallorquina enfront a les contradiccions de l'època. El seu fill, Miquel Ferrà, va esser l'introduïdor dels estudis sobre el gòtic. Va traduir *La simbòlica de les Catedrals* de Huysmans. Cal destacar la seva conferència *La Ciutat que se'n va*, donada el 1912 sota el patrocini de la Societat Arqueològica Lul·liana. El mateix any, i per iniciativa d'aquesta societat, es va fundar una «Lliga d'Amics de l'Art», també per conservar els monuments. I sempre són Bartomeu i Miquel Ferrà els més ardits paladins d'aquesta lluita esgotadora i admirable contra el mal gust, la ignorància i la cobdícia dels nous vándals. D'altra banda, l'Arqueològica juga un paper prou important en les relacions culturals Mallorca-Catalunya. El fet més espectacular, encara que no el més important,

(1) OLIVER, Miquel dels Sants: Article a la revista hispanoamericana «La España Moderna», ressenyat al «Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana» n.º 121. Any VI. Palma, 1890.

(2) SEBASTIAN, Santiago: *Arquitectura mallorquina Moderna y Contemporánea*. 194 pp. Palma de Mallorca, 1973. p. 169.

fou la participació amb pavelló propi a l'Exposició de Barcelona de l'any 1888. De fet, podem dir que tot-hom que tingués un lloc a l'arqueologia, la història, la filologia, o a qual-sevol altra disciplina de les arts, les ciències o les lletres, era soci de l'Arqueològica. La tasca de la societat es pot considerar exemplar i de veritat inapreciable. Els seus detractors l'acusen d'esser massa tradicionalista i aferrada al passat. **El Bolletí** reflecteix un esperit prou conservador, en el qual l'erudició ofega la creativitat, sobretot si aquesta és massa original o atrevida. Però cal tenir en compte que precisament gràcies al conservadorisme de la Societat Arqueològica Lul·liana i dels seus abnegats socis es va servir i valorar el gran tresor historiogràfic, lingüístic i artístic de la cultura a Mallorca, que, altrament, hauria desaparegut en gran part. La missió de la Societat fou aquesta i es va complir satisfactòriament: les formigues feineres, com havia dit Oliver, dugueren a terme la seva tasca i el seu objectiu, perquè per introduir innovacions i audàcies ja hi havia les «creatives abelles». Són les dues cares d'una mateixa moneda: la cultura d'una societat determinada, ha d'esser bifront com Janus: amb una cara ha de mirar el passat; amb l'altra ha d'aguaitar el futur.

De la tasca de rebre les innovacions i obrir-se a elles, i, més encara, endeveninar-les si era necessari, es va encarregar el grup de redacció de **La Roqueta**.

«LA ROQUETA» I JOAN TORRENDELL.

La **Roqueta** fou el vertader portaveu del Modernisme a Mallorca. És una revista a l'estil de **L'Ignorància**, fins que entra en la seva tercera època. El 1901 canvia el format i també l'estil; podem dir que es decanta clarament per la nova estètica. Aquesta renovació és integral i va lligada a la incorporació de noves firmes: ara col·laboren els intel·lectuals de la generació més jove, introductors d'una nova mentalitat. Durant els darrers anys del segle XIX i els primers del XX, **La Roqueta** reflecteix la intensificació de les relacions culturals de Mallorca amb Catalunya Així, l'esmentada vinguda de l'Orfeo Català i l'homenatge ofert a Millet, el 1899; (3) la fundació de la Capella de Manacor (4) i el seu respecte hominatge, i la posterior presentació al Teatre principal de Ciutat; (5) la fama que el músic Noguera i el Salonet Beethoven ja tenien per Catalunya. (6) Quant a l'art pictòric, es pot dir que **La Roqueta** és l'avançada del Modernisme i la que el dona a conèixer al

públic. Publica fotografies i ressenyes de les exposicions dels pintors d'aquesta tendència: la de Degouwe el 1903, (7) per exemple. Però seran Mir i Rusiñol els seus vertaders ídols. La tasca de donar-los a conèixer correspon al periodista Joan Torrendell. Torrendell, inquiet, nerviós, impetuós, havia d'esser guia de molts visitants il·lustres, Azorín entre ells. Però, sobretot, va esser l'acompanyant de Rusiñol i de Mir. Parla d'ambdós en sengles articles. Rusiñol l'encisa per la seva conversa: «Sempre rialler, ple de verba roiant, enginy i bon humor...». Però també per la seva capacitat d'identificació total amb el paisatge: «Allà, davant la Natura, la seva senyora i mestressa, la seva obsessió, el seu somni...». (8) Artista i home es confonen. És l'èxtasi modernista. Quant a Mir, «és un home que sent la vida amb tota sa plenitud». (9) Vida, Natura, identificació dionisiaca amb el cosmos: un credo, una ètica i una estètica. Torrendell també hi pertany, a aquesta visió del món i de la vida: «Su filosofia es la exaltación de la vida», havia de dir d'ell Azorín. (10) És el vitalisme de Nietzsche, però, sobretot, és el romanticisme amb la seva visió de la natura com un estat de l'ànima...

També seria Torrendell el crític defensor d'Antoni Gelabert, el company de Rusiñol i de Mir en el Castell de

Ja ha sortit la TERCERA EDICIÓ de PLANTES DE LES BALEARS d'ANTONI BONNER

Una magnífica introducció al coneixement de la nostra flora.

També podeu adquirir els primers fascicles de la

FLORA DE MALLORCA

del P. FRANCESC BONAFÈ, M. SS. CC.

Una gran obra científica, enriquida amb unes 2.000 fotografies, catàleg exhaustiu de les plantes mallorquines.

Es venen a totes les llibreries. Distribució: LLIBRES MALLORCA. Fortuny, 5. Ciutat.

Miquel Ferrà,
fill de Bartomeu
Ferrà.
Ambdós
treballaren en
l'Arqueològica
Lul·liana per
conservar el
patrimoni artístic
i cultural
de Mallorca.

Pollença. Gelabert, que va descuidar el seu ofici de barber per la seva vocació de pintor, havia d'esser rebutjat pels pintors del Foment. Podem dir que aquests eren tots els pintors de Mallorca. Consagrats dins una societat conservadora i poc amiga d'innovacions, reflecteixen la part tradicional i immobilista. Admiren i respecten mestres de la categoria i fama de Meifrén, Terrassa o Rusiñol, però mai no s'atreveixen a adoptar les noves tècniques o els nous estils. I quan un mallorquí, pintor autodidacte, és prou agosarat per llançar-se a pintar a l'estil d'un Mir o d'un Rusiñol, aleshores no li perdonen la transgressió de les normes acadèmiques i li fan el buit. I aquí es pot veure la positura de **La Roqueta** i del seu crític Torrendell, defensant la pintura de Gelabert contra els seus detractors.

LA CRÍTICA

Els mateixos crítics d'art es troben prou desorientats. Els uns s'inclinen per la tradició i l'academicisme, per la pintura clàssica i ja consagrada; els altres —els menys i els més joves— comencen a sentir la fatiga de cert tipus de pintura retòrica i buida, i se senten atrets per la proposta d'una renovació. Aquest és el cas, ja esmentat, de Joan Torrendell. De tota manera, la resistència a acceptar innovacions és forta. Fins i tot la trobam a **La Roqueta**, el baluard del Modernisme, quan encara servava un estil vuitcentista. A les

seves pàgines, Jaume Pomar, crític d'art, fa la ressenya del famós homenatge a Velázquez, amb motiu del centenari, el 1899: «I aquí farem punt final després de dar al Foment i als pintors mallorquins l'enhorabona per lo bé que han sabut celebrar a Palma la festa del gran pintor, del genial realista la qual **serenitat, veritat i senzillesa**, seran l'eterna escola de tots aquells qui, desdenyant exageracions sectàries i exclusivismes d'esperits desequilibrats i malaltissos, vulguen beure les cristallines aigües de la fontana de l'Art i escalfar-se amb les resplendors del més cabdal artista». (11) Està molt clar. El Greco, l'ídol dels modernistes aquí no hi tenia res a fer.

Emperò vet ací com la mentalitat va canviant. Miquel Ferrà, i desde les pàgines del **Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana**, bastió de la tradició i del conservadorisme, fent la ressenya de l'exposició de Faust Morell, s'atreveix a dir: «Això mostra que s'estén l'adversió instintiva al gènere històric, massa convencional i artificiosos...». «Avui l'Art s'inspira directament en la naturalesa com s'hi és inspirat en totes les grans èpoques...». «Els quadros històrics del segle XIX, salvant comptadíssimes excepcions, són plens d'afectació teatral». (12) De Morell, el que més li agrada a Ferrà és una Adoració dels Reis, «delicada imitació dels primitius». Tot un programa estètic. Rusiñol hauria opinat igual.

L'anys en què escrivia aquesta res-

senya (1912), Miquel Ferrà va donar també, com hem dit abans, una conferència amb el títol ben significatiu, de **La Ciutat que se'n va**. En ella es lamenta de la destrucció sistemàtica tants i tants monuments i carrers antics, en nom de l'urbanisme i del progrés. Urbanisme i progrés mal entesos. «I fa angoixa pensar lo que serà Ciutat el dia que sien efectuades totes aquestes **alineaciones** que Déu sap lo que tallen i lo que xapen...». «Aquest dia veurem Ciutat de Mallorca convertida en la paròdia més cursi i més grotesca d'una capital moderna». (13) Amargor i melangia. És el mateix esperit de Miquel dels Sants Oliver i de Santiago Rusiñol quan rememoren poèticament patis i palaus barrocs o pinten jardins abandonats.

ELS INTEL·LECTUALS I ELS POETES DAVANT EL MODERNISME: COSTA I LLOBERA

Però és especialment interessant l'impacte que va causar la pintura modernista en la intel·lectualitat mallorquina, és a dir en les figures senyeres de les lletres: Costa i Llobera, Joan Alcover, Gabriel Alomar, Miquel dels Sants Oliver. La seva interpretació del nou moviment estètic és inestimable per a comprendre la cultura de la Mallorca d'aquest fecundíssim període.

Cal dir que si bé els homes de lletres són admiradors incondicionals dels pintors catalans, no combreguen, o no acaben de combregar, amb la nova estètica. Amb l'excepció d'Alomar. Els altres sempre s'inclinen més cap al classicisme. L'exemple més complet és el de Costa i Llobera. Costa admira i respecta Rusiñol. Ambdós es veuen varies vegades a

(3) Ressenya a «La Roqueta» n.º 266, maig 1899. Any VII.

(4) Ressenya a «La Roqueta» n.º 297, desembre 1899. Any VII.

(5) Ressenya a «La Roqueta» n.º 319, maig 1900. Any VIII.

(6) Ressenya a «La Roqueta» n.º 310, març 1900. Any VIII.

(7) Ressenya a «La Roqueta» n.º 1, gener 1902. Any I.

(8) TORRENDELL, Joan: **Santiago Rusiñol**. Article a «La Roqueta» n.º 1, gener 1902. Any I.

(9) TORRENDELL, Joan: **En Joaquín Mir**. Article a «La Roqueta» n.º 5, març 1902.

(10) AZORIN: **Un verano en Mallorca**. A «Panorama Balear» n.º 21. Palma, 1952.

(11) POMAR, Jaume: **L'Exposició del Foment**, a «La Roqueta» n.º 270, juny 1899. Any VII.

(12) FERRA, Miquel: **A propòsit de l'Exposició Morell**. Article al BSAL n.º 384, març 1912. Any XXVIII.

(13) FERRA, Miquel: **La Ciutat qui se'n va**. Conferència transcrita al BSAL n.º 384, març 1912. Any XXVIII.

Pollença i a Ciutat. Quan es fa l'edició-homenatge dels **Jardins**, el 1903, Costa hi col·labora. Però la pintura de Rusiñol és massa subtil i ensomniadora, massa «francesa», per a un temperament com el de Costa. Admira Rusiñol, però admirarà més el jove pintor pollencí Llorenç Cerdà, que es troba dins una línia més realista i més acadèmica. (14) Per a Costa, cap innovació no pot oblidar les arrels clàssiques. Si les oblidia, corre el perill de caure en la decadència. Així ho manifesta en una conferència donada a l'Ateneu barceloní el 1904: «Vosaltres, poetes novells, que amb la pruija de joventut sentiu l'afany de rompre motllos gastats... precisament per l'alt concepte en què tenc la vostra obra, és que no voldria veure-us enervats per deformacions decadentistes...». «Introduïu novetats en hora bona: no us posaré més limitació artística que la de respectar l'essència de les coses. Respectant-la trobareu la novetat variada i profitosa. Violentant-la, sols trobaríeu lo que resulta de violar la norma constitutiva en qualsevol ordre de coses: ja no s'obté lo novell sinó lo monstros i vesànic». (15) Costa es dirigeix als poetes i parla del moviment literari. Però les seves signes es podien molt bé aplicar a les arts plàstiques: innovacions, però sempre respectant la tradició dels clàssics, fonts de tota literatura i de tota art i mestres substituïbles.

JOAN ALCOVER: L'ART HUMANÍSTIC

Joan Alcover, gran amic i admirador de Rusiñol, si bé en les seves opinions es mostra més atrevit que Costa, coincideix amb aquest pel que respecta a la necessitat de servir l'humanisme heretat dels clàssics. És molt reveladora la conferència que va donar el mateix any 1904, també a l'Ateneu de Barcelona, dins el cicle de conferències a càrrec dels mallorquins. El títol ja ho diu tot: **Humanització de l'Art**. Vet ací algunes de les seves opinions: «En coses d'Art jo som partidari de la llibertat absoluta...». «L'Art és, abans que tot, contemplació desinteressada i pura...». Són els ideals del modernisme i de l'aforisme romàntic de «l'art pour l'art». Ho podria subscriure Rusiñol. Emperò, ben alerta a caure en esteticismes esterilitzants, Alcover afegeix: «L'Art, expressió suprema de la vida, no ha de divorciar-se de la vida». I encara: «Les obres inspirades en l'absolut desprendiment de tot estímul psicològic estrany a l'olímpica delectació de la forma bella, no són les més artístiques als ulls de l'alta crítica moderna». Per acabar dient: «L'Art no es nodreix de si mateix». (16) Tota una lliçó d'estètica i d'ètica.

En un altre dels seus escrits, **L'Art segons Tolstoi**, Joan Alcover torna a emetre semblants opinions: «Cal combatre els monomaníacs del refinament

i la virtuositat...». «Em sembla justificada l'hostilitat de Tolstoi contra la majoria dels moderns decadents. Ni En Tolstoi els entén, ni jo tampoc». (17)

I a una altra conferència donada als amics del Salonet Beethoven, en homenatge al seu organitzador, el músic Noguera, altra volta exposa aqueixa idea constant: «L'Art és humana per excel·lència; i, si no ho fos, valdria poc». (18)

Joan Alcover va mantenir una amistat entranyable amb Santiago Rusiñol. Dedicava al pintor algunes poesies. Però també parla d'ell en conferències d'homenatge. Així en una presentació que fa de Rusiñol i de Padrell a un acte organitzat per la Capella de Manacor. Aquest acte és un de tants que exemplifiquen aquesta època fecundíssima de la cultura mallorquina. Vertader acte de germanor entre Mallorca i Catalunya, i entre la música, la pintura i la poesia, va reunir tres figures senyeres: dos catalans, el músic Pedrell i el pintor Rusiñol; i un poeta mallorquí, el seu glosador, Joan Alcover. I tot això a la Capella de Manacor, institució paral·lela a l'Orfeó Català —per això també l'anomenen l'Orfeó de Mallorca— i que, com el seu inspirador, intenta una projecció popular de la cultura. Així ho veu i ho expressa molt bé Alcover: «Del senyor Pedrell què us diré jo?... (La seva) composició... té per a nosaltres la solemnitat d'unes esposalles: les esposalles d'un príncep de la música amb la poesia popular mallorquina». Aquesta idea de l'artista català que celebra unes noces estètic-místiques amb Mallorca, és també una idea constant en Alcover i ja l'havia expressada referint-se a Rusiñol: la idea de l'hoste que es casa amb l'hostalera. Idea molt discutible pel que pugui portar de sentiment d'inferioritat. A Rusiñol, Alcover sempre el va veure així: com un amant de l'illa, de la seva Natura fascinant. A la vetllada de la Capella de Manacor, diu del seu amic. «En Rusiñol, anant pel món, passeja el desfici de l'ideal; pintor-poeta, escampa damunt les teles el lirisme suau de l'ànima contemplativa, la realitat unguada pel sentiment». (19)

Però a on Alcover expressa millor la seva interpretació de l'estètica modernista és a un aplec de tres conferències, ofertes en homenatge a Rusiñol, el 1902, el 1912 i el 1925, respectivament. El títol amb què han estat recollides és **Santiago Rusiñol i el Modernisme a Espanya**. Es tracta d'uns parlaments molt interessants, puix que Joan Alcover hi exposa la seva definició del Modernisme, que per a ell és l'art humanístic i vital representat per Rusiñol. És a dir, es referma en el concepte que l'art és, abans que tot, vida. Alcover rebutja «els jocs de piròtècnia gramatical, indigestions i desvaris de cervells buits que s'han afartat d'En D'Annunzio i

En Maeterlinck i En Nietzsche...» «Mes això no és el Modernisme: és la gorradura del Modernisme». El Modernisme, per a Alcover, «representa l'idealisme blau contra l'idealisme negre, la restauració del regne sense fites de la poesia». (20) Rusiñol és el seu «abanderat i apòstol, el seu profeta». Però, com a bon coneixedor de l'escepticisme del seu amic, afegeix: «Veritat és que el profeta no és sempre el qui té més fe en la doctrina que predica». És l'eterna dualitat de Rusiñol, que Joan Alcover va calar millor que ningú. (21)

Tanmateix, l'admiració cap al pintor és constant: «Figura d'indiscutible magnitud, és una de les poquíssimes d'Espanya que tenen cert aire de família amb aquells grans autors de genial fertilitat». (22) Sobretot Alcover va saber copsar totes les motivacions i implicacions de la complexitat del fenomen modernista: «El Modernisme reflecteix quelcom de la nerviositat i el neguit d'una època de crisi; quelcom de l'**esperit carnal i la carn trista** de què parlava Verlaine... L'enyorança del candor primitiu..., el desig punyent de noves formes d'expressió etèries i flexibles que permeten al sentiment exhalar-se com un perfum. D'aquí vénen els procediments alambicats per a cercar la forma suggestiva; la natural invasió de les arts; els poetes que persegueixen la suggestió musical; els músics que fan poemes; els pintors que pinten simfonies. D'aquí ve que la colossal figura d'En Wagner sia invocada com un Anti-Crist per les sectes modernistes. Quelcom de sinistre se desprèn del teixit complicadíssim de les seues inspiracions, boscúria gegantina de rels emmetzinades per la limfa subtil de la tristesa moderna». (23) Aquí es demostra la sensibilitat d'Alcover per a detectar tots els registres del fenomen modernista. Alcover va veure molt bé les causes i les conseqüències del Modernisme, i la definició que ve a donar es pot considerar la més satisfactòria: «Però el realisme degenera... Una observació que llenega damunt les aigües embassades suprimeix les corrents i fonts de la natura. La gran tonteria: somniar o fantasear. La suprema victòria: pintar exactament un tronxo de col, i si és podrit, millor. La prosa triomfa i l'avorriment pastura per tot arreu... Doncs llavors s'imposa, en nom de l'ensomni, de l'ideal, del misteri, de la poesia, injustament proscrits del domini de l'art, un crit de llibertat i de reforma, i el crit ha d'esser fort, ha d'esser agut per a que tenguí eco; i d'això neix el **Modernisme**, que, deixant a part les contorsions dels històrics i les arrieses dels inconscients i les caigudes dels vertaders ingenis, és en el fons la **reacció neo-romàntica** que proclama la integritat de la natura amb sos llunyadars i sos abismes i sos batecs misteriosos contra el

Alcover, assegut a la dreta, en el jardí de ca seva. Sembla que hi ha, dret, M. S. Oliver.

realisme eixorc i fotogràfic; el dret de sentir i de volar contra l'embaçada de carn morta que pesa en el ventre del voltor sense deixar-lo alçar de la terra». (24)

Neorromanticisme, reivindicació de la poesia i del misteri, contra els abusos de l'art naturalista. Això és el Modernisme per a Alcover. Interpretació apassionada, però també serena, d'un poeta que, encara que no entrà dins aquest moviment, per força l'havia de comprendre.

GABRIEL ALOMAR: EL FUTURISME

En canvi Gabriel Alomar va esser el poeta modernista a Mallorca. Alomar s'entusiasmà amb Rusiñol, potser encara una mica més que els altres. També Rusiñol es va entusiasmar amb Alomar i l'amistat entre els dos fou verament entranyable. Alomar va prologar l'obra de Rusiñol **Del Born al Plata**. En aquest «pòrtic» fa una interessantíssima comparació entre Sóller i Sitges, els dos centres d'emigració que experimenten «una exòtica modificació» (25) en la seva ètnia. El paral·lelisme establert per Alomar és prou suggerent, perquè caldria demanar-se si el fet de l'emigració influiria en el gust i l'acceptació de l'estil modernista. Sóller, com Sitges, encara que en petit, va esser un dels centres del Modernisme. (26)

Alomar va dedicar a Rusiñol algunes de les seves poesies, entre elles la famosa **Floralia de La columna de foc**, un llibre que va esser prologat, precisament, pel pintor. Diu aquest del seu amic: «El nostre gran home clàssic, encara que no vulgui és un romàntic». (27) Rusiñol fou un dels qui millor saberen comprendre Alomar. Home de lletres integral, pensador i polític, de cultura vastíssima, és, per força, una personalitat prou rica i complexa que abasta classicisme i romanticisme. Rusiñol va saber veure aquesta polaritat: «¿Com ha sigut que d'un medi clàssic ne pugui sortir un romàntic?... per reacció... ¿Com s'ha lograt aquest contrast, de que d'entre els llibres vells... n'hagi eixit un futurista? Tal volta... per reacció». (28) En efecte, el pensament d'Alomar, nodrit dels clàssics, però també dels romàntics, es projecta en el seu credo ètic, estètic i polític. **El Futurisme**.

El Futurisme va esser, en principi, una conferència donada el 1904, a l'Ateneu barceloní, dins el cicle de parlaments dels escriptors mallorquins. L'any següent era editada. És a dir, es publicava el 1905, quatre anys abans que el **Manifest Futurista** de Marinetti. De tota manera, el Futurisme d'Alomar i el de Marinetti no són el mateix. En tot cas coincideixen en un punt: l'exaltació de la rebel·lia, la ruptura.

Amb el seu Futurisme, Alomar llançava la pedra de l'escàndol. Al mateix lloc i el mateix any, dins el mateix cicle de conferències a on havien parlat Costa i Alcover pronunciant paraules de conservació, humanització, record dels clàssics, un altre mallorquí adoptava una actitud prou diferent i ja el títol del seu parlament comportava un desafiament: **El Futurisme**.

¿Què era per a Alomar el Futurisme i qui eren els futuristes? Els revolucionaris, els rebels. Per tant, en les lletres, en les arts, en estètica, també es pronuncia Alomar per la rebel·lia, per les innovacions, per la revolució fins i tot: «Quants n'hi ha, en veritat, que han après en les Acadèmies, en la lectura, la construcció de les formes poètiques i no tenen ni un rastre de la vera Poesia! Quants n'hi ha, en canvi, que aporten l'espera sagrada de la Poesia a l'obra d'altres noms de l'activitat humana! Quants n'hi ha que ungeixen amb el bàlsam d'aquell baptisme la Ciència enfredorida en els Instituts i Acadèmies!» (29) Alomar accepta i procla-

(14) Informació rebuda d'uns apunts, per cortesia de Mn. Bartomeu Torres Gost.

(15) COSTA I LLOBERA, Miquel: **La forma poètica**, a «Obres completes». Barcelona, 1974, pp. 443-444.

(16) ALCOVER, Joan: **Humanització de l'Art**, a «Obres completes». Barcelona 1951, pp. 221-222; 224-226; 227.

(17) ALCOVER, Joan: **L'Art segons Tolstoi**, a «Obres completes». Barcelona, 1951, pp. 260, 263.

(18) ALCOVER, Joan: **Als amics del Saló Beethoven**, a «Obres completes», p. 268.

(19) ALCOVER, Joan: **A la Capella de Manacor. Presentant En Felip Pedrell i En Santiago Rusiñol**, a «Obres completes», p. 272.

(20) ALCOVER, Joan: **Rusiñol i el Modernisme a Espanya**, 1902, a «Obres Completes», p. 214.

(21) *Ibid.*, p. 215.

(22) ALCOVER, Joan: **Oferiment de l'homenatge a Rusiñol per l'Associació de la Premsa de Palma**, 1912, a «Obres completes», p. 217.

(23) ALCOVER, Joan: **Rusiñol i el Modernisme a Espanya**, a «Obres completes», pp. 214-215.

(24) *Ibid.*, pp. 213-214.

(25) ALOMAR, Gabriel: «Pòrtic» a l'obra de S. Rusiñol **Del Born al Plata**. Barcelona, s/d.

(26) SEGUI AZNAR, Miquel: **La arquitectura modernista en Mallorca**, a Bol. Cámara Oficial de Comercio n.º 674. Año LXXIII. Palma, enero-marzo 1972. Seguí considera tres centres: Ciutat, Lluç i Sóller.

(27) RUSIÑOL, Santiago: Pròleg a **La Columna de Foc** de G. Alomar. 2.ª ed. Mallorca, 1973.

(28) *Ibid.*

(29) ALOMAR, Gabriel: **El Futurisme i altres assaigs**. Barcelona, 1970. p. 32.

ma la tradició; la tradició, emperò, dels rebels i dels heresiarques: «Hi ha dues tradicions: la de la llum i la de la fosca; la dels qui lluitaren en temps passats per la coneixença i l'emancipació». (30 La tradició d'aquests és l'única que accepta Alomar. I d'aquesta tradició revolucionària parteixen els futuristes: «Però vet aquí que l'home sent despertar una novella força en el fons inescrutat del ser... ¿Qui no l'ha sentit poc o molt..., aqueix impuls però que reacciona contra l'impuls rebut..., dissona sense temor del cor litúrgic de les turbes..., enruna i destrueix, escandalitza i esclaija les ànimes pobres, somou els fonaments de les més fortes columnes socials?... Hi ha dos moments en el procés d'aqueixa personalització: un moment negatiu i un moment afirmatiu. L'un nega lo actual, l'altre afirma i formula més o menys distintament lo futur. Sols els qui arriben al segon arriben a sentir clarament el pas de la vida. Són ells, són els futuristes!» (31) Els futuristes d'Alomar són els innovadors i revolucionaris socials. Hi entren, en això, els artistes revolucionaris. Sens dubte pintors com Rusiñol o com Mir, vitalistes per antonomàsia, que s'identifiquen amb la natura i senten la vida amb tota sa plenitud: verdadera hetaira de rebels esperitats, que es revolten contra la rutina de les acadèmies.

D'altra banda, i per més que Alomar proclamés uns principis revolucionaris, la seva ideologia és encara molt vuitcentista i menys revolucionària del que a primera vista pot parèixer. La revolució d'Alomar és l'etern retorn a la revolució dels romàntics: «El moment d'esplendor de l'escola positiva va produir en l'art una intrusió de la Ciència. Ara els intents de fusió són inversos: és la Poesia qui va animant l'obra entera de la humanitat». (32) En una paraula, és la «fantasia poètica» contra el «realisme eixorc i fotogràfic», que va dir Alcover. Perquè Alcover i Alomar no estan tan allunyats com sembla. Una lectura reposada d'ambdós mostraria molts punts de contacte, almenys pel que respecta a la seva apreciació del fenomen modernista: «La reacció neoromàntica contra el realisme... S'imposa en nom de la poesia un crit de llibertat», proclama Alcover. Amb semblants paraules llança Alomar el seu manifest futurista: «Aqueix impuls... que se subleva contra l'educació... i diu amb veu de tro: Sies tu! Deixa d'esser els altres!... És l'acert a destriar en el fons de l'ànima la coloració personal de cada un i aportar-la com un nou element a l'iris de la humanitat». (33)

Tant Alomar com Alcover proclamen el mateix: la rebel·lia, la llibertat, la ruptura de motllos. Triomf de la poesia, de la fantasia, del misteri, de l'ensomni, del lirisme, de la individualitat enfront al naturalisme i l'ob-

jectivitat nascuts de la filosofia positiva.

Això és el Modernisme per a Alcover: un nou romanticisme. Això és el Futurisme per a Alomar: una revolució dins la tradició revolucionària de la història. Sota les seves paraules batega una profunda identitat: l'afirmació vitalista de la ruptura, el crit de rebel·lia. ¿I no és això romanticisme i futurisme a la vegada? Doncs això va esser el Modernisme a Mallorca: el llarg crit romàntic de tots els romanticismes i el llarg crit futurista de tots els futurismes, contra la mediocritat i l'immobilisme. En una paraula: el crit pànic. Alcover i Alomar arriben així a una misteriosa coincidència.

MIQUEL DELS SANTS OLIVER: LES TRES ETAPES DE LA PINTURA

Ara bé, qui millor va saber sintetitzar el paper representat per la pintura modernista catalana a Mallorca i l'evolució de la pintura de paisatge, fou Miquel dels Sants Oliver. Per a Oliver, el paisatge mallorquí acaba de ser descobert. Tan sols Mir i Rusiñol han estat capaços de penetrar la seva essència. Miquel dels Sants Oliver exposa, en un diàleg apassionat, dos punts de vista: el de l'home sensible, que sap arribar fins al darrer misteri de les coses, i el de l'home vulgar, incapaç de veure més enllà del seu nas. Aquell, naturalment, és un tot just convertit a la nova estètica, és un modicista. El segon, un personatge dedicat a l'arqueologia (potser soci de l'Arqueològica Lul·liana) i que, per deformació professional, té una mica fossilitzades les idees. Es tracta d'un defensor del realisme, i, en l'exposició de les seves opinions, va demostrant una total incapacitat per a comprendre i sentir la poesia. Per boca del primer parla el propi autor.

Miquel dels Sants Oliver considera que s'han succeït tres tipus d'interpretació del paisatge: primer, el paisatge de «villeggiatura», idíl·lic, folklòric i russonià, plasmat a les litografies, suposam que per a fruïció dels mateixos viatgers i dels amics de contemplar el passat i l'exotisme; segon, el paisatge realista, especialitzat en marines sobretot, per a acontentament dels bons burgesos, que el penjen en el menjador o a la saleta; tercer, el paisatge podríem dir «poètic» que varen saber pintar els darrers descobridors de l'illa, els contemporanis de l'autor, els sortats amb el do de la inspiració total.

De les interpretacions primeres, l'una és subjectiva, però totes dues superficials, puix que no penetren l'essència de la Natura. Només la tercera és integral, profunda, car els seus iniciats han escoltat la naturalesa com l'escolta un músic, com l'escolta un poeta: «A l'obra d'En Degouwe, d'En Rusiñol, d'En Mir, ha prece-

dit una llarguíssima i fonda contemplació, una descoberta pacient o instintiva d'aspectes desconeguts... Han escoltat la naturalesa com l'escolta un músic, com l'escolta un poeta. Han pujat als cims d'on se descobreixen les immenses extensions panoràmiques i han entrevist el sentiment unitari de les grans vistes i de la fusió dels termes, que es desperten a l'ull del sol com en l'altíssima soledat i silenci, dels primers dies de la Terra. Han trobada l'harmonia ampla i simfònica aquí on a penes s'havia donat un motiu de scherzo o un tema de minué... Han davallat i viscut mesos i mesos a les fondàries de l'Entreforc, entre els penyalars convulsionaris dels cataclismes; han entrat a les pletes vivents on xielen les hamadriades encantades; a les cales ombrívols plenes d'ulls misteriosos, de ressonàncies i prodigis d'expressar les coses ocultes». (34) Vet ací una definició de la pintura modernista. Com Alcover i com Alomar, Oliver menysprea el realisme positivista que es limitava a copiar del natural.

Oliver, desproveït de la perspectiva històrica necessària, no pot reconèixer tot quant hi ha, en aquesta tercera interpretació, dels prejudicis d'un nou romanticisme. Per la mateixa raó, quan diu, referint-se tant a les descripcions com a les litografies dels anys quaranta, que existeix «una estilització de Mallorca que encara no ha pogut esser superada», no s'adona que la seva generació, la dels modernistes del 1900, havia superat aquella estilització romàntica amb la seva pròpia estilització, plena de la melangia i l'encantament dels jardins abandonats i de les ruïnes d'un món perdut. El mateix Miquel dels Sants Oliver havia contribuït a legar-nos aquesta visió malencònica:

Passeig melancòlic, llarg passeig amic, com una avinguda de dibuix antic, com una alameda de litografia, plena de silencis i de poesia, plena de pedrissos i de soledat...

Afortunadament sempre hi ha un punt d'ironia, que, com en els paisatges de Rusiñol, salva del mal gust o del ridícul aquesta interpretació.

PARADOXES

Es dóna una doble paradoxa: d'una banda, els pintors mallorquins no comprenen, o no volen comprendre o acceptar la pintura modernista de Rusiñol i de Mir. En canvi, sí que l'admiren i la comprenen els homes de lletres, i precisament els de la gene-

(32) Ibid., p. 25.

(31) Ibid., pp. 20-21.

(32) Ibid., p. 32.

(33) Ibid., pp. 20-21.

(34) OLIVER, Miquel dels Sants: **La Ciutat de Mallorca**, a «Obres completes». Barcelona, 1948, p. 1091.

Gabriel Alomar
va ser el
poeta modernista
a Mallorca

ració més gloriosa de la literatura mallorquina. Emperò aquests poetes i altres intel·lectuals d'aquest moment esplèndid, que amb esperit tan lliure i tan obert saben acollir els pintors modernistes i, encara més, arriben a una admiració excessiva que ja és encisament, aquests homes, en canvi, no saben o no volen assimilar el Modernisme en poesia. I quan un d'ells, Gabriel Alomar, es decideix per aquesta estètica, la seva poesia serà rebuda amb recel i es trobarà amb el buit. Paradoxes interessantíssimes que reflecteixen les contradiccions de la psicologia mallorquina i que demanen un estudi a part, que ja entraria en els terrenys de la sociologia. Vàries explicacions podrien intentar-se: una, l'encongiment mallorquí davant una tasca personal que comportàs un compromís amb un moviment massa subversiu o torbador, mentre que el fet d'admirar l'obra dels pintors adscrits al mateix moviment, era molt menys compromès. Una altra, el fet que els pintors es varen dedicar al paisatge com a tema quasi exclusiu, i això no sols era prou afalagador, sinó que, en certa manera, podia esser un complement o «corresponent» de la poesia amb la mateixa temàtica. Si Mir i Rusiñol no s'hagessin dedicat al paisatgisme potser no haurien trobat una acollida tan càlida. Perquè no sabem quina hauria estat la reacció d'alguns dels seus admira-

dors si, en lloc dels jardins o de les cales, haguessin pintat una alegoria de la primavera representada per una senyoreta amb túnica prerrafaelita i més o menys transparent, o una sirena encisadora i més o menys nua. Això segurament hauria trobat una resistència doble, a causa de la dificultat d'acceptar símbols i del puritanisme fins arribar a la «moralina» de la Mallorca de la fi del segle. Precisament Alomar, en llançar-se a un tipus de poesia amb càrrega d'erotisme, soterrat o brollador segons els casos, en va escandalitzar molts, i potser això bloquejàs el creixement d'una poesia modernista. També la mateixa figura d'Alomar, republicà i socialista, lliurepensador, faria reaccionar amb recel els membres més conservadors de la cultura mallorquina, perquè associarien la subversió de les seves idees amb la subversió de la seva poesia. De fet, Alomar va elegir aquest camí perquè creia que era el del futur i perquè la nova estètica reflectia una ruptura amb la poesia tradicional, que s'integrava amb la ruptura total d'Alomar i amb la seva vocació de rebel solitari.

Això no vol dir que els grans poetes no se sentissin temptats per la fascinació d'aqueixa estètica nova; tots els grans poetes són oberts i generosos amb totes les tendències. Alcover es deixa portar per la seducció de la darrera de les sirenes o

del «haiku» japonès. Oliver és alternativament nostàlgic o irònic en la descripció dels patis barrocs o de les vinyes i ametlers amb una elegància tota senyorial, tota decadent, molt «fin se siècle». I fins i tot Costa, si bé es manté sempre dins una idealització classicista a vegades sembla sentir un poc l'encisament de les nimfes i de les nereides.

En general els poetes no hi varen entrar dins el Modernisme. I els seus epígons, els poetes de l'Escola Mallorquina, encara menys. Tot al contrari: es varen tancar de banda als símbols i a les alegories. Tampoc ja no n'era el temps. El nou credo estètic era el Noucentisme. I així la poesia mallorquina va conrear la temàtica del paisatge amb senzillesa; una poesia que s'identifica amb la pintura mallorquina contemporània, que sols pinta el que veu, sense cap mena de concessió a la fantasia de l'artista.

Ara bé: totes les raons abans exposades si bé són lògiques i, per tant, vàlides com a hipòtesi, no acaben de satisfer com a justificació total, perquè equivaldria a reconèixer en la intel·lectualitat dels Alcover, Costa, etc. una visió estreta i un concepte mesquí. I això no és cert. Totes les raons que hem exposat potser actuaren de manera parcial i subconscient. Però no són la raó profunda. La raó profunda és més noble. Radica en la desconfiança de l'home mediterrani cap al món nòrdic, sobretot cap al món germànic, amb la seva càrrega soterrada de barbàrie ahistòrica, d'irracionalitat, i amb la seva manca de mesura. És a dir, «l'etern esperit primitiu de la raça germànica» que havien descobert els romàntics alemanys. Això provoca la reacció immediata en l'home meridional. La contradicció d'exaltar el vitalisme i la morbidesa li produeix una repugnància instintiva, com davant un fet contra natura. És el sentit de la mesura de la Mediterrània. Llatinitat. Ja ho havia dit Mistral: «Si no estiguessis dividida, ¿qui podria dictar-te lleis?».

MANUELA ALCOVER

«Crònica de Tres»

Pictocinemes: cap a un art total

Una reflexió sobre l'art del nostre temps ens ha allunyat progressivament dels estantissos objectes que se serveixen acuradament mercantilitzats, a través de les sales d'exposició. Fins i tot ben sovint no manquen d'una enlluernadora aurèola d'avantguarda! Un art la producció del qual es reserva a una minoria d'exceptionals creadors, dotats d'una sensibilitat privilegiada, i que té com a receptors uns sectors socials d'alt poder adquisitiu, no pot ésser plenament representatiu de l'època actual. Hi ha tota una cultura de masses que incideixen constantment sobre un nombre immens de públic. La intel·lectualitat local segueix fitant-la amb un esguard desdenyós i hostil. L'investigador fa el recompte minuciós de centenars de pastissers del paisatge, mentre s'oblida dels cineastes, dels fotògrafs, dels cartellistes... El nostre drama alienant sorgeix d'analitzar l'era de la imatge amb uns esquemes del vuit-cents.

Confessam que aquestes pàgines no han deixat de practicar un culte a l'art exquisidament minoritari. Caldrà, doncs, eixamplar el nostre camp cap a zones menys prestigioses però infinitament més incidents i decisives en la configuració dels mites a la Mallorca d'ara. Ho feim en aquesta avinentesa amb la presentació de dos autors de cartells de façana per als cinemes de Ciutat. La labor d'enllestir les grans composicions que donen una fisionomia a les nostres sales de cinema —un signe ben suggestiu de la ciutat moderna— és obra d'uns homes que el públic sol ignorar completament. Artistes? Doncs, sí. Malgrat la seva obra sia encara més efímera que la dels cartellistes publicitaris, ja que és destruïda cada cop que la programació varia. Estam imbuïts del mite de l'art perenne, producte durador i de possessió recercada. Els cartells de façana —que nosaltres preferim designar com a pictocinemes— són un art estrictament d'ús i no un objecte d'especulació. Recordem que la fita màxima de l'art és la fruïció, no el mercadeig.

Quan s'introduïren a Mallorca els pictocinemes? La transformació del cinema en l'espectació de masses exigeix

una publicitat cada cop més incisiva, mobilitzadora d'un públic ampli. Gabriel Palmer ens explicava: «El primer cartell d'aquest tipus que es féu a Ciutat fou al «Cine Born» per a la pel·lícula Temps moderns de Charlot, que causà un gran impacte». El film de Charlie Chaplin és de 1936 i ens sembla una data un poc tardana: no existiren abans alguns intents encara que més modestos? Un fet és cert, però: la producció sistemàtica de pictocinemes de grans proporcions sortí, en temps de la República, del taller que, a la plaça Berenguer de Palou, muntaren Joaquim Maria Domènech i Gil «Xim» (Ciutat de Mallorca, 1905-1977), Gabriel Palmer i Garau (Ciutat de Mallorca, 1907) * i Tomàs Socias. Però la guerra civil posà punt final a les activitats del grup. «Xim» s'oblidà del gènere per lliurar-se a la caricatura, al conreu del teatre regional, al reportatge periodístic i a l'aplec de curiositats històriques. Palmer, contràriament, reemprengué la realització de cartells de façana per als cinemes amb gran intensitat. Rafel Ruiz i Fiol (Ciutat de Mallorca, 1938) pot considerar-se un deixeble de Palmer: es forma, als anys 50, en el seu taller i treballa en col·laboració amb ell fins avui. Darrerament ha aparegut a Ciutat una nova figura dels pictocinemes —amb una labor sovint molt acurada en les seves composicions al Bellver Cinema— Manuel Carreras Perandrés (Granada, 1944), un dels «altres mallorquins» arribats a l'illa a remolc de l'impuls econòmic creat pel turisme.

Rafel Ruiz i Manuel Carreras es presenten a la nostra secció dins un intent d'aproximació a la cultura de masses i als seus autors. Els pictocinemes són un element d'aquest art total que volem assolir. I han de trobar, amb ple dret, un lloc dins la nostra història.

* Aquesta secció s'ha ocupat de les figures de Joaquim M. Domènech «Xim» (novembre de 1973, ps. 277-278) i de Gabriel Palmer (desembre de 1973, p. 303).

4CATS

galeria d'art

C/ San Sebastian, 7
Tel. 22 64 93 Palma

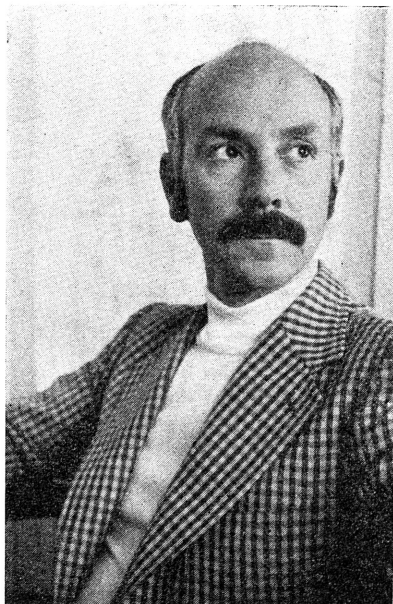
Homenatge a Alberti
(Jerónimo)

juliol

Rafel Ruiz

Malgrat el meu cognom castellà som mallorquí de cap a peus: vaig néixer a Ciutat el 2 de març de l'any 1938. Els besavis paterns eren peninsulars que s'establiren i arrelaren a Mallorca. El pare, ciutadà, era practicant de la Casa de Socors i de Mare Nostrum. La mare, ciutadana també, descendia d'una família d'Inca. Jo de petit vaig aprendre de llegir i escriure amb les monges. Després vaig passar als Teatins, però només tenc estudis de cultura general: no he fet el batxillerat.

Com començà la meua vocació de dibuixant? Home, de ninet ja m'agradava ferm dibuixar: En Ruiz tenia un petit prestigi als Teatins! Però això de professionalitzar-me dins el terreny del cartellisme vengué a través d'un bon amic del meu pare: Gabriel Palmer i Garau. Ell feia molta feina als cinemes de Ciutat com a cartellista de façana, però els matins no s'hi podia dedicar perquè havia d'anar a Aviació a treballar com a delinquant. Aleshores digué al meu pare que necessitava un ajudant: el pare m'ho proposà. Jo tenia setze anys, havia deixat els estudis i anava sobrat de temps. Em vaig decidir i m'agradà ferm. Gabriel Palmer necessitava una persona amb un cert coneixement de l'ofici que pogués anar treballant mentre ell era a Aviació. Cal dir que m'ajudà i m'orientà. Record que el primer cartell de façana que jo vaig fer fou per al cinema Born, per a la pel·lícula **Napoleó**, de Sacha Guitry. Vaig enllestir la capa vermella de l'emperador i el resultat complagué força el meu mestre. Després vaig llançar-me a fer cares. I a poc a poc, treballant sol els matins vaig assabentar-me bé dels secrets del cartell de façana. Teníem un feiner! Aleshores molts de cinemes demanaven cartells de façana per estimular l'interés dels espectadors. Més endavant els encàrrecs minvaren. La televisió incidia desfavorablement sobre el públic dels cinemes i la minva d'entrades els imposava una reducció de despeses. Les comandes de cartells de façana ho acusaren tot d'una. Però, curiosament, fa cosa d'uns dos anys han tornat ressorgir els cartells de façana. Faig sol els dels cinemes Avenida, ABC i Metropolitan, i juntament amb Gabriel Palmer els del Born, Balear i Augusta.

No, els cartells de façana dels cinemes no donen prou per viure! He hagut de fer treballs d'art publicitari per aconseguir un **modus vivendi** potable. Tampoc he treballat mai dins una empresa de publicitat: sempre he fet feines pel meu compte. Des que s'inaugurà l'Auditori hi treball: he fet **panels** a la Sala Mozart i a la Sala Magna. Ara m'encarrec de realitzar tots els cartells de publicitat exterior. L'Auditori, a més a més, m'ha servit per aconseguir nombroses comandes. Diverses persones que hi han vist les meves realitzacions m'han demanat altres treballs. Feines publicitàries n'he fetes moltes i per tot arreu: a l'Aeroport, a Magalluf, a Santa Ponça...

Els cartells de façana per als cinemes han estat la meua escola: m'han donat una gran facilitat, una seguretat en el dibuix i en la pintura. I així una feina que d'altra manera m'hauria costat una setmana, ara amb dos dies la puc enllestir. El cartell de façana és una obra que exigeix una gran rapidesa. No interessa que siquin d'un acabat perfecte i acusat. Sabem que la gent els mira a una distància considerable, des d'on els detalls mínusculs són invisibles. La **programació canvia constantment** i et fa córrer a tota, d'altra banda. Només quan es tracta d'una pel·lícula d'excepció i l'empresari ens demana una realització més acabada ens entretenim a perfilar detalls.

Crec, certament, que els cartells de façana són un treball artístic. Però podrien sortir molt millor si no anàssim amb tanta pressa i els empresaris ens pagassin més. De vegades voldries fer un bon cartell i disposes

d'un motiu que t'agradaria engrandir acuradament, però res... a acabar prest perquè l'endemà ja has de pintar-ne un altre perquè a tal o tal cinema han de canviar de programa! La pressa és una constant en aquest quefer. Hi ha empresaris que volen saber com serà el cartell i altres que et deixen tirar endavant lliurement. Abans treballàvem sobre tela, però de vegades es tirava de vent a la nit... i el cartell per terra! Ara el suport del cartell de façana és el tauler, sobre el qual s'aferra paper. La idea del cartell te la dóna la casa de la pel·lícula a través de l'**affiche**, el fotograma o la guia publicitària. Després es dibuixen els motius sobre el paper —prèviament quadriculat— i seguidament es pinta. Un cop seleccionat el motiu cal situar-lo dins l'espai de què disposes. Això duu sovint problemes. Quan havia d'estrenar-se **King Kong**, de John Guillermin, al Teatre Balear, l'empresari ens demanà un gorila de gran tamany. Gabriel Palmer projectà fer-ne un d'enorme, amb la gent que hi passàs per davall. Però la positura del gorila al cartell del film de Guillermin no s'adaptava a l'espai del cinema. Aleshores jo, de les pàgines d'una vella guia publicitària, vaig treure la figura del cartell del primer **King Kong**, el d'Ernest B. Schoedsack. Només haguérem de modernitzar els avions que el voltaven. I així resolguérem la qüestió.

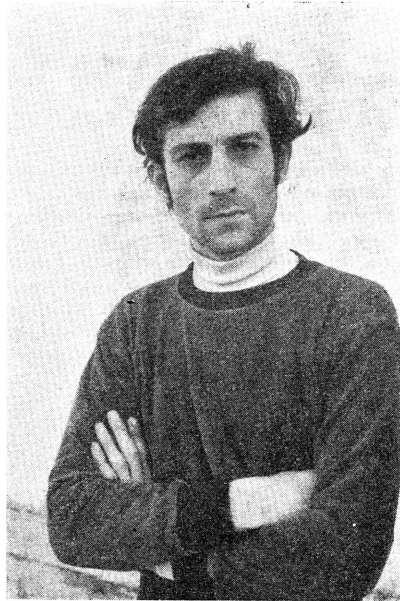
Quan vaig començar a fer cartells empràvem cola vegetal, hi afegíem uns polvos de color i ho remanàvem. Feia un xerigot de por: hi havia suc per tot! Ara treballam amb pintura plàstica, d'ús molt més senzill i net que la cola. Hi ha dos factors que pesen molt en aquesta feina: la manca de temps i l'economia de materials. Així i tot de vegades he tengut la sensació de fer un cartell vertaderament artístic. Em satisfeu d'una manera particular el cartell de façana d'**Els deu Manaments** de Cecil B. de Mille, que s'estrenà al Teatre Líric. Tenguérem uns dibuixos molt bons i les figures assoliren una gran espectacularitat. Ara bé, la idea de fer art quan estic fent un cartell de façana ha estat una intuïció, perquè no ha llegit mai cap llibre sobre les tècniques ni la història del cartell. I tampoc no sabia que s'haguessin fet exposicions d'aquest gènere. Al marge dels cartells he fet alguns olis, però sense cap pretensió. El treball m'absorbeix massa. Qualque vegada vaig a les exposicions de pintura que es fan a Ciutat. Però no tenc cap contacte amb els artistes. Sobre art he llegit alguns llibres sobre els clàssics. L'art modern. Preferesc la figuració a l'abstracció. Però no puc dir gaire cosa més. Picasso i Dalí em semblen excel·lents artistes, però voltats d'una publicitat excessiva. I la mateixa cosa diria de Joan Miró.

Manuel Carreras

Antecedents artístics a la meua família? Cap ni un: el pare era un modest cambrer. Jo vaig néixer a Granada, a la capital, dia 10 de febrer de l'any 1944. No tenc cap tipus d'estudis. Cap als catorze anys vaig començar a treballar dins l'art publicitari, després dins els cartells de cinema. Però mai no he anat a classes de dibuix ni pintura. Vaig fer l'aprenentatge pel meu compte, d'una manera absolutament autodidacta. A Granada hi havia un cartellista que treballava per als cinemes i vaig començar a ajudar-li. Més endavant vaig provar de fer sol un cartell i vaig adonar-me que me'n podia desfer prou bé. Devia tenir uns quinze anys quan vaig fer el primer cartell de cinema. A Granada vaig arribar a fer els cartells del Palacio del Cine, Aliatar, Regio, Madrigal, Coliseo, Olimpia, Goya, Capitol, Teatro Cervantes... Durant tretze anys vaig fer cartells de cinema a Granada. De principi treballava sol, per compte meu vull dir, i després vaig entrar a una empresa que portava vuit cinemes d'estrena a Granada.

L'any 1973 vaig arribar a Mallorca. Per quina raó vaig venir? Sens dubte per l'excés de feina que m'ofegava a Granada: era massa i deixar un cinema m'hauria significat problemes. Vaig optar per partir cap a Mallorca. El cartellista no està gaire ben retribuït, però com que és un treball constant i els cinemes canvien molt sovint de programació arribes a treure'n alguns diners. Però no, està mal pagat i socialment no gaudeix de consideració: la gent creu que el cartellisme no té cap mena d'importància. I una cosa. Estic seguríssim que molts de pintors de quadres no es veurien amb cor d'enllestir una cartellera de grans proporcions! A Mallorca vaig entrar a Píncel, un taller de publicitat, i al cap de dos anys vaig passar a Galerías Preciados, que és on ara treball. A Mallorca només he començat a fer cartells de cinema des que s'inaugurà el Bellver Cinema —és l'únic on treball ara— i m'ajuda de vegades un jove, Manolín, que col·laborava amb mi ja a Granada.

Crec que la meua tècnica per fer una cartellera és la més emprada. N'hi ha alguns que utilitzen la diapositiva: projecten la imatge d'un fotograma sobre la tela i dibuixen. Això

és la cosa més fàcil. Però és més corrent servir-se del sistema d'ampliació a escala: l'he vist molt a Madrid i Barcelona. Primer s'agafa el cartell o la fotografia que han de servir de base per a la composició i se'ls quadrícula. Després s'adapten las quadrícules a la cartellera i a la fi es dibuixa. Cal, això sí, tenir una gran noció del dibuix. Abans de pintar és imprescindible dibuixar: amb carbó si es treballa sobre tela i amb llapis si es treballa sobre paper. Trec les figures per a la cartellera dels **affiches**, dels fotogrames o de les guies publicitàries que ens envien. I sempre, és clar, cercant una cosa que sigui particularment representativa o una escena de les més comercials, a fi de cridar l'atenció del públic.

Pint preferentment sobre tela, especialment quan vull que em surtin unes figures ben acabades, amb colors barrejats. Però sovint tenc molt poc temps i he d'apel·lar als colors plans: aleshores s'imposa l'ús del paper. Empr pinzell i brotxa, no pistola. Des de quan m'interessen els cartells de cinema? De petit ja em cridaven prou l'atenció i em passava estones llargues mirant-los i admirant-los. Tenien per a mi una suggestió estranya. M'agradava tant veure aquelles figures gegants, amb una semblança tan perfecta dels herois de les pel·lícules. Avui la tècnica publicitària ha canviat prou, ha simplificat —i potser empobrit— la tasca de l'artista amb l'ús i abús dels colors plans, en comptes de la barreja de colors tradicional, que és la que a mi m'agrada.

M'interessa l'Art en general. Sempre que puc vaig a les exposicions. En sortir de la feina a Galerías Preciados veig les mostres del Cercle de

Belles Arts i les de la Sala Pelaires. M'interessa més la figuració que l'abstracte, que tindrà la seva importància però que m'és estrany. Quan als cartells no he llegit cap obra dedicada a estudiar-los com a obres d'art. I això que sempre que puc compr llibres i fascicles de temes artístics. Tenc, però, algunes obres que expliquen les tècniques de realització del cartell. Ara bé, he fet sempre cartells i els he treballat amb una il·l·lusió idèntica a la de l'artista que pinta quadres per a exposar-los. A més a més jo també pint quadres, figuratius naturalment: paisatges i retrats. En el menjador de casa tenc una còpia d'un Julio Romero de Torres i una posta de sol a la Manxa. M'he dedicat particularment al retrat. En tenc alguns de gitanes, un de la meua dona, un autorretrat i ara vull fer el dels meus quatre fills. No sé quants de retrats vaig arribar a fer quan era a Granada! I a Cadis —hi feia el servei militar— també molts. No els pintava per vendre, sinó per compromís. No m'ha passat mai pel cap esdevenir un pintor professional que viu del que ven a les seves exposicions. Un pintor ha de tenir molt de renom —i bons padrins— per no passar gana. Preferències? Dels antics m'agraden Velázquez, Murillo i Goya; dels moderns: Picasso i Dalí, aquest darrer és per a mi un geni. La veritat és que conec poc l'art modern.

Si em preocupa que els meus cartells sien destruïts en acabar la programació dels films que anuncien? No, de cap manera. Sé que el seu destí és aquest ja des del moment que els pint. El cinema és la meua vida. En som un apassionat. Es pot dir que la meua vida ha transcorregut dins els cinemes! He vist centenars i centenars de pel·lícules. I sovint m'agradaven films que sabia prou que comercialment no serien un èxit. Directors de cinema que m'interessin n'hi ha molts. Roman Polanski, per exemple, és genial. Un dels millors directors espanyols és Carlos Saura. Aquí, a Mallorca, faig els cartells a una sala del mateix edifici del Bellver Cinema. Ho dibuix per peces i després ho afegesc tot. No tenc contactes amb els altres cartellistes de cinema que treballen aquí.

«Crònica de Tres»

Betlem Aguiló

S'Estornell

La vida pel teatre i/o un teatre per la vida

A un carreronet a darrera de Sta. Eulàlia hi ha una bodega; a la bodega, ben al fons, hi ha una taula; sobre la taula hi ha un tassó, un cendrer i uns papers; a les cadires, hi seuen quatre persones, dos allots i dues allotes. Són els de S'Estornell. (Ah! S'Estornell són aquells qui... Sí, aquells qui fan teatre o qualche cosa per l'estil. Sí, sí, són aquells que vàrem veure allà. Sí, sí, ja sé qui són. Idò ja saps més que molta gent!).

—Qui sou?

—Som Isabel Argimon, Miquel Fustes, Miquel Gelabert i Bàrbara Nadal. Per a esser S'Estornell falten Jackie Schalekamp i Joanet de Sa Calatrava. I S'Estornell és un grup de «teatreros».

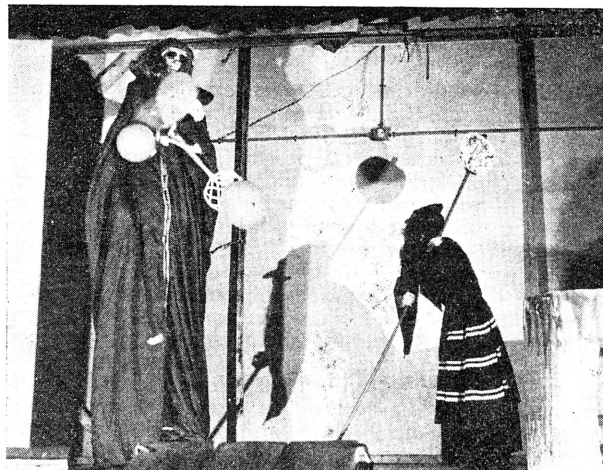
—Contau-nos la història de S'Estornell.

—Bé, idò la començarem des de ben lluny. El 75 Bàrbara i Miquel Fuster es posaren a fer teresetes per als infants, no feien més que recollir una tradició mallorquina sobre la qual no trobaren res escrit. Varen parlar amb vells, anaren pels pobles i s'inspiraren en les Rondalles, que era el material més tradicional que tenien a l'abast. Va esser aleshores quan, mitjançant Toni Rotger actuaren a S'Hort del Rei. A partir d'aquí evolucionaren intentant de sortir de la línia tradicional de les teresetes, fent desaparèixer el castellet i cercant noves formes d'expressió.

D'altra banda, Miquel Gelabert anava pel món fent teatre des del 70. Havia estat a l'Institut del Teatre de Barcelona i era un «teatrero», mentre els altres éren uns «tereseters». Això donà peu què ens ensenyéssim moltes coses. Ell ens ensenyà a moure el cul, a botar, a parlar, i nosaltres l'ensenyàrem el que era una tereseta i què es podia fer amb ella. Treballàrem molt. Després de les festes de Sa Calatrava el grup passà a tenir onze components. Va esser tota una experiència, brutal, bestial i amb molts de nervis. Després això es va tallar i ara quedam nosaltres.

—I S'Estornell què fa, teatre o teresetes?

—La gent normalment ens identifica com a «tereseters», i això és una cosa que ens volem treure de da-

munt, perquè la tereseta encara s'identifica com un gènere menor dintre el teatre, pel fet que la durada de l'espectacle ha d'esser curta i que sempre s'ha pensat que s'havien de fer per als infants. I això no és cert, la tereseta sintetitza molt, però amb elles es pot fer perfectament un espectacle per a adults. Nosaltres no feim ni una cosa ni l'altra, mesclam les teresetes amb el teatre i treballam amb els dos elements. Per això volem que la gent deixi d'encasellar-nos. Volem esser S'Estornell i res més.

Nosaltres ens definim com a professionals, perquè sobrevivim i malvivim dels duros que treim amb aquesta feina. En aquest aspecte l'espai geogràfic ens condiciona molt, ja que ens trobam que l'Illa és molt petita i en tres mesos se'ns crema un espectacle i l'hem d'enterrar, perquè ja l'hen duit per tot i tothom l'ha vist, abans que sigui mort per ell mateix, entens?. Es impossible fer muntatges nous tant sovint. D'altra banda ens trobam que al grup hen d'esser molts pocs i, tot amb això, tan sols amortitzam. Ens trobam en la necessitat de sortir de Mallorca i anar a altres bandes però, com?. De cap de les maneres no podem sortir per a una sola representació, perquè hauríem de demanar una barbaritat de diners i segur que no ens els pagaven. No, si sortim ha d'esser per una temporada llarga.

—Rebeu qualche ajut econòmic?

—Ara La Caixa d'Estalvis ens ha proporcionat una furgoneta. Bé, ens l'ha canviada per trenta actuacions, i així podrem sortir amb dos muntatges sense que les despeses ens defacin el pressupost. De moment anirem al Festival Internacional de Titelles que es fa a Barcelona. La Caixa és l'única institució que aporta alguna cosa, però tampoc no creguis que ho fa desinteressadament, perquè el que cerca és fer-se propaganda i sempre en treu profit. A Catalunya les coses són ben distintes, allí hi ha muntat tot un món teatral, sobretot a Barcelona, on la Diputació i l'Ajuntament hi destinen una part del seu pressupost, però aquí no passa res de tot això.

Per una altra banda, hi ha el Congrés de Cultura Catalana, que amb la creació de la Coordinadora d'activitats Teatral (CAT) intenta d'activar d'alguna manera el moviment teatral, però el Congrés no té diners i això tan sols servirà per a ajudar una mica. És evident que el nostre teatre interessa al Congrés, però no ens subvenciona, el que fa és proporcionar-nos bastants actuacions.

—**I els mitjans de comunicació illencs, us presten atenció?**

—Pse!. A la tele vàrem sortir en un programa que Biel Mesquida va fer sobre l'art mallorquí, i ara preparam dos programes per a Terra d'Escudella, però a nivell informatiu res.

Quant a la premsa, LLUC, per exemple, ens té molt abandonats, a nosaltres i al teatre. Els diaris, doncs, alguna cosa en diuen. Ara Serafí Giscafré fa un noticiari setmanal força interessant, perquè dóna una informació esgarjada sobre les activitats teatrals. És l'únic crític que realment fa crítica teatral i ideològica. Tot això va creant un ambient; abans la gent no s'assabentava de res i ara ja comencen a saber-se coses. (Bé, això, ho diuen ara que estan animats, perquè fa una estona, just quan hem començat a parlar m'han fet un comentari laconic: «A Ciutat no hi ha cap crític que faci un treball vàlid. Tampoc no hi ha teatre, perquè el fet que hi hagi gent que fa teatre no vol dir que n'hi hagi un d'interessant»). L'ideal seria que es fes un butlletí informatiu o una guia, i que hi hagués un centre que programés actuacions. Ara hi ha l'«Asistència Palmesana», però no funciona gaire bé.

El teatre mallorquí no té un rotlló comercial, fixa't que molts de grups actuen tan sols a nivell de festa de poble, i de festa, a cada poble, n'hi ha una l'any. Això suposa que moltes actuacions hagin de fer-se a l'aire lliure, un altre condicionament, perquè si no fa bon temps, tot fotut. Nosaltres també treballam molt a les escoles i comptam amb l'avantatge de tenir ja un públic i una crítica. A més, ara ja se sap que agradam i que funcionam amb solvència i que, com no feim altra cosa, podrem actuar el dia que diguin i no fallarem, mentre a Mallorca hi ha molt grup que treballa tan sols el diumenge, perquè tenen altres ocupacions i tal.

—**Les vegades que us he vist actuar, el públic ha reaccionat molt bé...**

—Sí, els infants reaccionen perfectament i la gent que va a la festa del poble i es troba amb nosaltres també. Has de tenir en compte que normalment la gent no ve a veure'ns, sinó que topa amb nosaltres.

Desgraciadament el nivell teatral de la gent és no opinar. El gran defecte del teatre és que no ha evolucionat i, molt concretament a Mallorca, hi ha un gran desconeixement del fenomen, perquè la nostra civilització teatral ha estat burgesa i ara és en franca decadència, tant que cal demanar-se si el teatre és viu o no. Podria dir-se que està en estat latent. El teatre ha d'irrompre en la vida de cada persona, ha d'anar a cercar la gent i no ha d'esperar que sigui la gent qui hi arribi. El futbol és un gran espectacle atlètic-teatral, i la gent hi va; a les guerres el teatre d'evasió polaritza l'atenció del públic, per què?. Molt simple, cal que tenguí un vertader sentit i per això el teatre necessita una operació quirúrgica en el seu interior, no pas en el seu exterior, que és el que s'ha fet fins ara.

—**No feis mai teatre d'autor?**

—Al començament volíem renovar la tradició de les teresetes, volíem fer una mostra del que havia fet amb elles la tradició. Aleshores agafàvem la rondalla i la representàvem tal qual. A poc a poc evolucionàrem i ara només agafam del text una idea o un personatge que ens agrada i el recream. Som mallorquins i les Rondalles ens agraden. Nosaltres feim un teatre molt visual i, més que res, el que intentam és manipular i fer anar allà on volem unes històries que la gent ja coneix. Els personatges són els seus propis autors i amb això cream tota una tècnica narrativa. De fet creim que en-

cara no ens ha arribat el moment de fer teatre d'autor, suposam que qualsevol dia ens interessarà i aleshores el farem. Però per nosaltres el teatre no ha d'esser una il·lustració de l'autor, sinó una recreació del text, el qual ha de proporcionar tan sols els suggeriments de base.

A Sa Calatrava («ens deixaren el local per les festes, i nosaltres l'aprofitem tot l'any») en aquella fàbrica que té la xemeneia torta, hi treballa S'Estornell. Si qualsevol dia, fent una volta, us passau per allí, entrau-hi. Potser us endureu una agradable sorpresa, o potser En Tronafocs us agafarà per una orel·la i us ficarà dins l'olla, per fer amb els vostres ossos un saborós brou de carn humana.

BETLEM AGUILÓ REGLA

Les illes de la Mediterrània a Sant Miquel de Cuixà

El «Centre Internacional Escarré sobre les Minories Ètniques i Nacionals» (CIEMEN) ha organitzat per al mes d'Agost les seves «Segones Jornades Internacionals», que en aquesta ocasió afecten directament les nostres illes, a l'abadia de Sant Miquel de Cuixà (Conflent, Catalunya Nord). Enguany aquestes Jornades, que se celebraran de dia 16 a dia 22 d'Agost, són dedicades a **«Les illes del Mediterrani: Balears, Còrsega i Sardenya. Història, cultura i problemàtica actual»**. Per part de les Balears hi intervendran: n'Andreu Murillo (Menorca), en Gregori Mir (Mallorca), na Neus Escandell (Eivissa) i en Vicent Serra (Formentera). A més d'aquests i dels representants de Còrsega i Sardenya, és molt probable que hi participin també un representant de Malta i un de les illes Canàries.

D'altra banda, destaquem que immediatament abans d'aquestes Jornades, se celebrarà també a Cuixà, de dia 12 a dia 15, un col·loqui **sobre la tortura col·lectiva en els pobles no reconeguts**, en què intervendran com a moderadors la comunitat de Cuixà i el «Casal de la Pau» de Barcelona.

Seria bo que a les Jornades del CIEMEN hi hagués una participació important de gent de les Balears i Pitiüses. És indubtablement una bona ocasió per conèixer els problemes i les lluites de les altres illes mediterrànies que també s'enfronten amb circumstàncies adverses com les nostres, de patiment d'un colonialisme polític, cultural i econòmic.

Per a inscripcions i informació, adreçau-vos a

Abadia de Sant Miquel de Cuixà
66500 - PRDA (ESTAT FRANCÈS)

Tel·f.: 050240 de Prada. Prefix des de l'Estat Espanyol: 07 33 68.

A l'església de Sant Joan canten les Corals de Bunyola i «L'Alba» de Ciutat
(Foto Baltasar Darder)

NOTICIARI

V Trobada de Cant Coral a Mallorca

CRÒNICA

«Poble que no canta, poble que no viu... I és un fet que el poble de Mallorca no canta...». Fa un grapat d'anys (set o vuit, pot ser) vaig llegir aquestes i altres frases que feien referència a la necessitat existent a Mallorca que la gent ens expressàsim mitjançant la música. Mai no he sabut qui ho va escriure, i malgrat que en aquell moment li donàs tota la raó, avui sortadament hem de reconèixer que el poble de Mallorca ha canviat, en aquest aspecte.

Fa cinc anys a Bunyola, se celebrà la I Trobada del Cant Coral; s'hi aple-

garen set Corals. De llavors ençà, cada any en el mes de Maig, s'ha continuat la celebració d'aquesta Diada, sempre incrementada pel naixement de nous grups de cantaires.

Enguany, dia 29 de Maig, denou Corals (2 de Catalunya i la resta de Mallorca) es trobaren a la vila de Sant Joan per a celebrar la V Trobada del Cant Coral a Mallorca.

La Diada en si resultà un èxit, tant per la qualitat de les interpretacions com per l'assistència de públic i l'organització que aquest any correspongué a la Coral de Sant Joan.

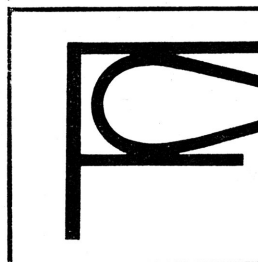
El dematí es va començar per una celebració litúrgica oficiada per Mossèn Riera en representació del Sr. Bisbe i animada per les cançons interpretades per tots el cors. Més tard i després d'un poc d'assaig, un bon nombre de cantaires i amics de la música que ens havíem desplaçat a Sant Joan amb Motiu de la Torbada, pujàrem a l'Ermita de la Consolació. L'animació de la Coral L'Alba i la de Sant Joan, amb la participació espontània d'un grup de balladors de l'escola de dansa de Palma, va fer que esdevingués una autèntica festa po-

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

Fotogravats A. Comas

- FOTOGRAVAT
- OFFSET
- DEPARTAMENT DE DIBUIX
- CREACIÓ GRÀFICA
- FOTOGRAFIA INDUSTRIAL
- ARXIU FOTOGRÀFIC
- NYLOPRINT I
- FOTOCOMPOSICIÓ

C/. Emperatriu Eugenia - 1 - D - teléfans. 294650 - 54 - PALMA.

pular, on les cançons, les danses i els jocs no hi mancaren per espai de mes de quatre hores. Fins i tot els que mai hem obert la boca per entonar una cançó, allà hi cantàrem de debò.

A les 6 de l'horabaixa a l'Església fou el Concert presentat pel Pare Francesc Batle, autèntic esperit del cant Coral. Els cors ens anaven regalant amb les seves cançons, aconseguint molts de pics una harmonia i perfecció que molts de professionals voldrien per ells. S'interpretaren peces de molts diferents autors i èpoques; partint dels anònims del segle XVI passant per Bach, Shubert fins arribar als autors d'avui, sense oblidar mai les cançons que són populars a la nostra terra. Per acabar s'uniren tots els cors per fer-ne un, d' excepcional, de més de 900 veus i cantar **La Balanguera, Sor Tomasseta, Auba-da i L'Alegre Adeu-Siau.**

La gent sortia satisfeta amb el seu ramet de romaní i olivera; havia gaudit de cantar o d'escoltar.

Però de tot això, segurament ja en teniu coneixement; altres publicacions ja n'han donat compte. El realment important, al meu veure, és saber què hi ha darrera, abans d'una «V trobada de cant Coral». Com és possible la participació d'un nombre tan elevat de directors o cantaires i de tan diverses edats.

No hi ha volta de full, tot això és fruit de la dedicació de l'esforç de superació per aconseguir una acoplació el més perfecte possible de les veus. Els directors es reuneixen contínuament amb el Coordinador de Cors per organitzar cursos de cant, trobar nous sistemes de direcció que facin més viable l'aprenentatge de les cançons.

Els cantaires assisteixen als assaigs repetint tants de pics com faci falta una mateixa estrofa per tal d'aconseguir una qualitat d'interpretació.

L'allicient dels components de les Corals no és altre, que el veure que de cada vegada son més i que poc a poc el Cant Coral arriba a nivells populars. Se senten per ben pagats fent un recital a qualsevol part i sentir les mamballetes del públic, quasi sempre escàs.

Però aquest moviment musical fa pensar que està subvencionat per qualche entitat, que les Corals cobren molt de doblers per fer un recital. Perquè si no és així: d'on surten els doblers per pagar les partitures, els desplaçaments, vestuari i altres? Senzillament, i tal com ho confirmaria el Coordinador de Corals, en Gori March, tots són «amateurs», cada Coral s'autosubvenciona. Unes organitzant rifes, altres pagant una quota mensual als seus components. A vegades hi ha sort i cobren per fer un recital però sol ser una quantitat

que va justa per pagar el desplaçament dels cantaires.

Trimestralment a Ca'n Tàpara s'organitzen caps de setmana de cursos musicals, on és convidat qualche director de fora de Mallorca per col·laborar en el coneixement de noves peces i sistemes de direcció. El mes d'agost es farà un Seminari dedicat a tècniques de la pedagogia Musical que tindrà la durada d'una setmana.

Sens dubte, estam davant uns dels pocs moviments autonòmics existents a Mallorca, on la gent es mou pel plaer de donar a conèixer el cant Coral, amb l'esperança que arribi el dia en què cantar sigui una expressió natural. Pot ser que ni els mateixos cors se n'adonin de l'important que és això per Mallorca. Sense seguir la roda d'un Musical Mallorca anunciat «a bombo i platillo», sense un gran pressupost, sorgiren més de nou-centes veus dient. A CANTAR S'HA DIT!!!!

Deixau-me que repetesqui paraules dites per Mossèn Riera a l'homília. «No vos desanimeu, seguiu endavant, que la música és mitjà d'enteniment entre els homes».

Poble que no canta, poble que no viu...

Qui gosarà dir que Mallorca no viu?

Ciutat 29 de Maig de 1977

CATALINA TORRES I QUETGLAS

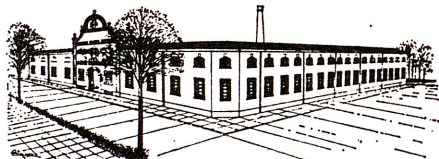
VERJO

s'oli gustós d'abans

encara es fa avui

OLI
CAIMARI

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón - Telèfon 50 19 00

I N C A

SALA PELAIRES

GALERIA D'ART

Collectiva d'Estiu

Jim Bird

Castaldo

Antoni Coll

Teresa Gancedo

Pere Gelabert

Irueste

Jacobson *Angela Von Neumann*

Damià Jaume

Mensa

Mompó

Pavia

Juli Ramis

Tur Costa

Ulbricht

Willfaber

juliol - agost 77

PELAIRES, 63 TEL: 223696 CIUTAT DE MCA.

Alegres i oberts

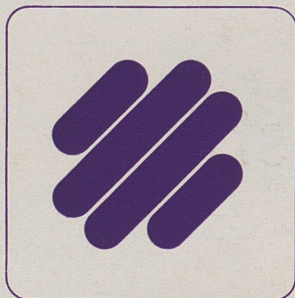

Fa un quant temps que els molins mallorquins ens oferiren el pressagi
d'un bon acolliment...

Però la realitat ha superat totes les nostres previsions.

L'esperit, els costums i el caràcter ens uneixen més enllà del treball.

A Mallorca, ens hi trobem com a casa...

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL
DE CATALUNYA
BANC MERCANTIL
DE MANRESA
BANC DE GIRONA

A les Balears: PALMA · INCA · MANACOR · SA POBLA
CAMPOS · MAÓ · CIUTADELLA · FERRERIES